

ΘΕΟΛΟΓΙΑ

ΤΡΙΜΗΝΟΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΟΜΟΣ ΑΖ'

ΑΠΡΙΛΙΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ 1966

ΤΕΥΧΟΣ Β'

Η ΔΙΑΛΕΚΤΙΚΗ ΘΕΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ KARL BARTH ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΕΡΙ ΑΥΤΟΝ

ΥΠΟ

ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ Ι. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΟΥ

ΟΜΟΤ. ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Τὴν 10 Μαΐου ἐ.ἔ. ἐωράσθη ἐν Βασιλείᾳ μετ' εὐρείας συμμετοχῆς οὐδέποτε πρότερης τοῦ Καρλ Βάρθ, ἀλλὰ καὶ ἀλλοδαπῶν ἐπιστημόνων ἡ ὁρδοηκοστή γενέθλιος τοῦ κορυφαίου τῆς ἐποχῆς ήμων, ἀνεξαρτήτως δόγματος, θεολόγου Karl Barth, δμοτίμου καθηγητοῦ τῆς Θεολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς πόλεως ταύτης. Τὸ εὐτυχὲς τοῦτο γεγονός ἔθεωράσαμεν ὡς κατάλληλον εὐκαιρίαν, ἵνα μετάσχωμεν καὶ ἡμεῖς τοῦ παγκοσμίου τούτου ἐօρτασμοῦ ἐκδίδοντες συμπεπληρωμάτων πως, ἐκ τῶν ἐνόντων, τὴν πρὸ 35 ἐτῶν δημοσιευθεῖσαν ἐν τῷ ἐօρταστικῷ τόμῳ τῶν ENAISIMON ἐπὶ τῇ 35ετηρίδι τῆς ἐπιστημονικῆς δρᾶσεως τοῦ ἀειμνήστον Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου ὑπὸ τὸν τίτλον «Η ΔΙΑΛΕΚΤΙΚΗ ΘΕΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ KARL BARTH ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΕΡΙ ΑΥΤΟΝ», ἥτις καὶ συμπληρώσεως ἔχοηξε μετὰ 35 δλα ἔτη καὶ ἔξηντλημένη πρὸ πολλοῦ ἦτο καὶ ἐπανειλημμένως εἰχε ζητηθῆ παρ' ἐμοῦ ὑπὸ τοῦ νῦν δὴ ἐօρτάσαντος σοφοῦ, πρὸ ἐνὸς δὲ ἔτους καὶ ὑπὸ τοῦ νιοῦ αὐτοῦ π. Christoph. Barth, καθηγητοῦ τῆς ἐρμηνείας τῆς II. Διαθήκης. Ασμένως λοιπὸν συμμετέχοντες οὕτω καὶ ἡμεῖς εἰς τὸν πανθεολογικὸν τοῦτον ἐօρτασμόν, εὐχόμεθα καὶ ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης εἰς τὸν ἐπιφανέστατον τοῦτον καὶ πρόγυμνατι ὅμιλον θεολόγον, δπως ἀξιωθῆ νὰ ὀλοκληρώσῃ τὴν δημοσίευσην τοῦ γιγαντείου Συστήματος τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς Δογματικῆς» αὐτοῦ ἐν ὑγιείᾳ καὶ χαρᾶ καὶ δὴ καὶ «ἐν αὖξησει τῆς χάριτος καὶ γνώσεως τοῦ Κυρίου ήμων καὶ σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ» (Β' Πέτρ. γ' 18).

I *

“Εν ἐκ τῶν μάλιστα συμπτωματικῶν καὶ χαρακτηριστικῶν γνωρισμάτων τῆς συγχρόνου θεολογικῆς κινήσεως ἐν τῇ ‘Εσπερίᾳ εἰναι ἡ λεγομένη Διαλεκτικὴ θεολογία ἢ Θεολογία τοῦ λόγου (τοῦ Θεοῦ) ἢ Θεολογία τῆς κρίσεως, ἢ θεολογία τοῦ KARL BARTH καὶ τῆς διάδοσος αὐτοῦ. ‘Η θεολογία αὕτη, ἡτις μεγίστην προεκάλεσε καὶ προκαλεῖ παρὰ τῷ θεολογικῷ κόσμῳ τῆς τε Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς συγκίνησιν, ὑπῆρξε καὶ ἔξακολουθεῖ νὰ εἰναι σημεῖον ἀντιλεγόμενον, τοὺς μὲν πλείστους τῶν παλαιμάχων θεολόγων καὶ κληρικῶν ἐρεθίζουσα, τοὺς δ' ἔξ αὐτῶν μεσήλικας εἰς σκέψεις σοβαρὰς ἐμβάλλουσα καὶ μέγαν τῶν νεωτέρων ἀριθμόν, δόμοῦ μετὰ τῆς σπουδαζούσης νεολαίας, πολλοῦ ἐνθουσιασμοῦ πληροῦσσα. ’Αλλ’ ἐν ᾧ περὶ τῆς θεολογίας ταύτης πλεῖστα δσα ὑπέρ τε καὶ κατὰ ἐλέχθησαν καὶ ἐγράφησαν καὶ ἀκαταπαύστως δημοσιεύονται οὐ μόνον ὑπὸ διαμαρτυρομένων, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ῥωμαιοκαθολικῶν θεολόγων καὶ φιλοσόφων, ἡκούσθησαν δὲ περὶ αὐτῆς καὶ κρίσεις ἔξενεχθεῖσαι καὶ ὑπὸ ‘Ρώσων ἐπιστημόνων, παρ' ἡμῖν οὐδεὶς ἐγένετο εἰσέτι λόγος. Τὴν ἔλλειψιν δὲ ταύτην ἐπιθυμοῦντες ν' ἀναπληρώσωμεν ἐν τινι μέτρῳ διὰ τῆς παρούσης μικρᾶς πραγματείας, θὰ πραγματευθῶμεν ἐν αὐτῇ α) περὶ τῶν ἀρχηγῶν τῆς νέας θεολογίας καὶ τῆς περὶ αὐτοὺς δημιουργηθείσης κινήσεως, β) περὶ τοῦ περιεχομένου καὶ τῆς μεθόδου τῆς θεολογίας ταύτης καὶ τέλος γ) θὰ ἴδωμεν πῶς κρίνεται αὕτη καὶ δὴ πῶς δύναται νὰ κριθῇ ἔξ ἐπόψεως δρθιοδόξου.

A. ΟΙ ΑΡΧΗΓΟΙ ΤΗΣ ΔΙΑΛΕΚΤΙΚΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ

Συγκρότησις, ἀφετηρία, στόχος καὶ ἡ περὶ αὐτοὺς κίνησις.

‘Ως ἀρχηγοὶ τῆς διαλεκτικῆς θεολογίας θεωροῦνται κυρίως δύο ἄνδρες, εἰς Ἐλβετός, ὁ Karl Barth, καὶ εἰς Γερμανός, ὁ Friedrich Gogarten, ἀμφότεροι ἐφημέριοι ἐμφανισθέντες μετὰ τοῦ νέου κηρύγματος αὐτῶν σχεδὸν ταυτοχρόνως καὶ δή, κατ' ἀρχὰς τουλάχιστον, ἀνεξαρτήτως ἀπ' ἀλλήλων. ‘Ο μὲν K. Barth ἐγεννήθη ἐν Βασιλείᾳ τῆς γερμανικῆς Ἐλβετίας τῷ 1886 καὶ ἔλκει τὸ γένος ἔξ εὐσεβοῦς καὶ λογίας καλβινικῆς οἰκογενείας, υἱὸς δὲν τοῦ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Βέρονης ἀλλοτε καθηγητοῦ τῆς Ἐρμηνείας τῆς K. Δ. Fritz Barth καὶ ἀδελφὸς τοῦ ἐπίσης λογίου ἐφημερίου P. Barth καὶ τοῦ φιλοσόφου H. Barth. Σπουδάσσους ἀλλαχοῦ τε καὶ ἐν Μαρβούργῳ, ἔνθα

* Λγατύωσις ἐκ τῶν ΕΝΑΙΣΙΜΩΝ, τιμητικοῦ τόμου ἐπὶ τῇ ἐπιστημονικῇ 35επετηρίδι τοῦ Ἀρχεπισκόπου Ἀθηνῶν Χρυσοστ. Παπαδόποιλου, ἐκδοθέντος τῷ 1934 (σελ. 179-210). Βραχυτάτῃ δὲ ἐπισκόπησις τῆς περιοίκων δράσεως τοῦ K. Barth μετὰ τῆς καριατίδας βιβλιογραφίας καὶ μιᾶς παλαιᾶς ἐπιστολῆς τοῦ ἑορτάζοντος πρὸς τὸν ὑποφανόμενον περιέχονται κατωτέρω τοῦ παρόντος μελετήματος ἀπὸ σελ. 193-201.

έμαθήτευσε παρὰ τῷ W. Herrmann, ἐνεποτίσθη ὑπὸ τῶν ναμάτων τῆς γερμανικῆς ἐλευθεροφροσύνης (Liberalismus) καὶ εὑρέθη κατ' ἀρχὰς εἰς στενὴν ἐπικοινωνίαν πρὸς μίαν τῶν ἐπάλξεων τῆς θεολογικῆς ταύτης τάσεως, πρὸς τὸ γνωστὸν περιοδικὸν τοῦ M. Rade, τὴν Christliche Welt. ‘Ως ἐφημέριος δ’ ἔπειτα, οὗτος διετέλεσεν ἀπὸ τοῦ 1911—1921, ἀντιμετωπίζων τὸ μέγα πρόβλημα τῆς ψυχικῆς ἐπαφῆς πρὸς κοινωνίαν, οἷα ἡ μεταπολεμική, ἕσχε τὴν εὐκαιρίαν νὰ μελετήσῃ βαθύτερον τοῦτο μὲν τὴν πνευματικὴν κατάστασιν τῆς ἐν λόγῳ κοινωνίας, τοῦτο δὲ τὴν ἐν τῷ μέσῳ τοιαύτης καταστάσεως ἀποστολὴν αὐτοῦ ὡς ἐκκλησιαστικοῦ λειτουργοῦ καὶ ὡς θεολόγου. ‘Η κατάστασις ἐκείνη δύναται δι’ δλίγων λέξεων νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ἔξης: ’Αφ’ ἐνδὸς διάθεσις ψυχικὴ ἐμπνεομένη ὑπὸ τῆς μεγάλης καταστροφῆς τοῦ παγκοσμίου πολέμου μετὰ τῶν δλεθρῶν εἰς πάσας τὰς γώρας ἐπακολούθων, συναίσθημα τῆς χρεωκοπίας τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἱστορίας καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως, ἐπίσης δὲ συναίσθημα ἀηδίας ἀπὸ τοῦ κόσμου. ’Αφ’ ἔτέρου δ’ ἐξακολούθησις τῆς προπολεμικῆς πνευματικῆς κρίσεως, τῶν νόσων τῆς ἐλευθεροφροσύνης (Liberalismus), τῆς σχετικοκρατίας (Relativismus), τῆς σκέψεως (Sceptizismus), τοῦ ὑποκειμενικισμοῦ (Subjektivismus), τῆς ἀπολύτου κυριαρχίας τοῦ ὅρθου λόγου (Verabsolutierte Ratio), τῆς ἀτομοκρατίας καὶ τῆς ἱστοριοκρατίας. Αἱ νόσοι δὲ αὗται εἶχον ζωηρότατον ἀντίκτυπον ἐν τῇ ζωῇ τῆς προτεσταντικῆς ἐκκλησίας, ἡ περὶ τῆς ὁποίας ἰδέα εἶχεν ἐνταῦθα παραμερισθῇ, ὡς ἥτοι ἐπόμενον, καὶ ἐν τῇ προτεσταντικῇ θεολογίᾳ, ἡτις παρὰ πολλοῖς θεολόγοις εἶχε κατανήσει «μὴ ἐκκλησιαστικὴ θεολογία» (Unkirchliche Theologie).

Τὸν διπλοῦν τοῦτον ἀντίκτυπον ἡσθάνθη βαθύτατα ὁ Barth, καθὼς ἡσθάνθη ἐπίσης καὶ τὴν ἀνεπάρκειαν τῆς ὑπὸ τὴν ἐπίρειαν τῆς φιλευθέρας θεολογίας διατελούσης ἐκκλησίας, ὅπως ἀντιμετωπίσῃ τὴν κατάστασιν ἐκείνην καὶ θεραπεύσῃ τὰς ἀνάγκας τῆς μεταπολεμικῆς ψυχῆς. Εὑρών δὲ πρὸς καιρὸν ἀνάπτασιν τῆς ἀνησύχου ψυχῆς αὐτοῦ ἐν τῷ κύκλῳ τοῦ θρησκευτικοῦ σοσιαλισμοῦ τοῦ Kutter, δὲν ἐβράδυνε νὰ ἀπομακρυνθῇ καὶ τοῦ κύκλου τούτου, ἵνα μόνος μελετήσῃ τὴν κατάστασιν βαθύτερον ὑπὸ τὸ φῶς τῆς Βίβλου· καὶ ν’ ἀναξητήσῃ ἐνταῦθα τὰ μέσα τῆς θεραπείας αὐτῆς. Κατὰ τὸ στάδιον τῆς μελέτης ταύτης ὁ Barth διετέλεσεν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἰδεῶν ἀνδρῶν, πρὸς οὓς ἡσθάνετο στενὴν πνευματικὴν συγγένειαν, οἵος ὁ Πλάτων, ὁ Κάντιος, ὁ Kierkegaard, ὁ Overbeck καὶ ὁ Dostojewsky. Τὸ πόρισμα δὲ τῆς ἐν λόγῳ μελέτης ἀνεκοίνωσε προφορικῶς μὲν κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1919 ἐνώπιον τῆς θρησκευτικοινωνικῆς συνδιασκέψεως ἐν Tambach τῆς Θυριγγίας, ἐγγράφως δὲ ἥδη κατὰ τὸ αὐτὸν ἔτος (1919) διὰ τοῦ μεγάλου αὐτοῦ καὶ δύλως ἴδιορύθμου θεολογικοῦ ὑπομνήματος εἰς τὴν πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολήν, ἐν τῇ β’ ἐκδόσει τοῦ ὅποιου, μετὰ δύο ἔτη, ἐξήγγειλεν δριστικῶτερον καὶ ἀποφασιστικώτερον τὸ νέον θεολογικὸν αὐτοῦ πρόγραμμα. Τὸ ὑπόμνημα τοῦτο, ὅπερ, παρὰ τὸν ὄγκον (σελ. 520) καὶ τὸ δύσληπτον αὐτοῦ, ἔχει ἐκδοθῆ ἄχρι

τοῦδε ἔξακις, ἥρκεσεν ἵνα προκαλέσῃ τὴν κοινὴν προσοχὴν καὶ ἀναδείξῃ τὸν συγγραφέα εἰς μεγάλην θεολογικὴν προσωπικότητα καὶ νὰ δημιουργήσῃ περὶ αὐτὸν κίνησιν, οἶναν δὲν εἶχε δημιουργήσει ἐκ τῶν θεολόγων οὕτε διὰ Troeltsch οὕτε διὰ Harnack, εἰμὴ μόνον ἵσως διὰ A. Ritschl καὶ διὰ Schleiermacher. Χάρις εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ κτηθεῖσαν φήμην¹ ἐκλήθη τῷ μὲν 1921 ὡς ἐπίτιμος καθηγητὴς τῆς μετερρυθμισμένης θεολογίας ἐν τῷ πανεπιστημάτῳ τῆς Γοττείγης, τῷ δὲ 1925 ὡς τακτικὸς καθηγητὴς τῆς συστηματικῆς θεολογίας ἐν τῷ Μινστέρῳ, ὅπόθεν μετεκλήθη κατὰ τὸ ἔτος 1932 εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Βόννης. Ἐν τῷ μεταξὺ διὰ B. ἐδημοσίευσε καὶ ἀλλα πολλὰ ἔργα, ἐν οἷς ἀναπτύσσει τὴν θεολογίαν αὐτοῦ καὶ ὃν τοὺς τίτλους εὑρίσκει διὰουλόμενος ἐν τῷ τέλει τῆς πραγματείας ταύτης, ἕπι δὲ καὶ πλεῖστα δημοσιεύματα ἐν τῷ περιοδικῷ τῆς ἐντὸς βραχέος χρόνου σχηματισθείσης ἐκ θεολόγων καὶ φιλοσόφων διάδοσις, τῷ ἐπιγραφομένῳ Zwischen den Zeiten (ἥδη ἀπὸ τοῦ 1922).

Ο ἔτερος μοχλὸς τῆς κινήσεως ταύτης ὑπῆρξεν, ὡς εἴπομεν, διὰ Fr. Gogarten (γεννηθεὶς τῷ 1887), χρηματίσας ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν καὶ αὐτὸς ἐφημέριος ἐν διαφόροις κώμαις τῆς Γερμανίας, τελευταῖον δὲ ἐν Dorndorf a.d.S., ἀπὸ δὲ τοῦ 1927 διδάσκων ὡς ὑφηγητὴς ἐν τῇ θεολογικῇ σχολῇ τῆς Ιένης. Ως κήρουξ τῶν διζοσπαστικῶν αὐτοῦ ἰδεῶν ἐνεφανίσθη διὰ G. τὸ πρῶτον ἐν Wartburg κατὰ τὴν ἐτήσιον συνέλευσιν τῶν «φίλων τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου» τὸν Ὁκτώβριον τοῦ 1920 καὶ ἔξακολουθεῖ ἔκτοτε, ἐν σειρᾷ συγγραμμάτων, νὰ ἀναπτύσσῃ τὴν θεολογίαν αὐτοῦ μετὰ πολλῆς ἐνεργητικότητος καὶ ἀποφασιστικότητος. Αμφότεροι οὗτοι οἱ ἀρχηγοὶ τῆς νέας θεολογίας ὀρμήθησαν, ὡς εἴδομεν, ἀπὸ τοῦ ἐφημεριακοῦ αὐτῶν ὑπουργήματος, ἐν τῇ ἔξασκήσει τοῦ ὁπίου ἐτέθησαν ἐνώπιον τοῦ ἀγωνιάδους προβλήματος, πῶς δέον νὰ κηρύξῃ τις τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ πρὸς τοιαύτην κοινωνίαν καὶ πῶς νὰ ἀναπαύσῃ τὴν σύγχρονον ἀνθρωπίνην ψυχήν, ἢς αἱ περὶ Θεοῦ ἀπορίαι δὲν ἦτο, κατὰ τὴν γνώμην αὐτῶν, δυνατὸν νὰ ἴκανοποιηθῶσι διὸ τῶν κενῶν καὶ ἥκιστα ταπεινοφόρον τὸν ἀπαντήσεων τῆς κρατούσης τότε θεολογίας. Τὴν μὲν θεολογίαν τοῦ Barth ἔξέθεσαν χάριν τῶν λογίων διὰ M. Strauch καὶ διὰ L. Heitzema, χάριν δὲ τῆς κοινότητος διὰ Kolthaus καὶ ἐπὶ τὸ ἀπλούστερον διὰ P. Burckhardt, τὴν δὲ τοῦ Gogarten διὰ G. Wiesen.

Περὶ τούς δύο τούτους ἀνδρας δὲν ἐβράδυνε νὰ σχηματισθῇ διάδοσις ἐκλεκτῶν, θεολόγων, οἷοι διὰ Emil Brunner, καθηγητὴς τῆς συστηματ. θεολογίας ἐν τῷ πανεπιστημάτῳ τῆς Zürich², διετένες καὶ ἀχώριστος τοῦ Barth φίλος Ed. Thur-

1. Ἡ ἐμφάνισις τῆς θεολογίας τοῦ K. Barth ἐγένετο ἀφορμὴ νὰ χαιρετισθῇ οὗτος ὑπὸ πόλυαριθμῶν θαυμαστῶν του ὡς ἄμεσος μάρτυς τοῦ Θεοῦ, ὡς Μεσσίας θεολογικός, οὗ ἡ δόξα θὰ διέλυε, κατὰ τινὰς τῶν θαυμαστῶν αὐτοῦ, τὴν δόξαν τοῦ Schleiermacher.

2. Ἐπὶ δοκίμων ἐπιλημματικοῦ μηνινθλίου τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ 1934, διετένεις διαφωνήσας πρὸς αὐτὸν εἰς τινὰ οὐσιώδη ζητήματα, τῆς ἀποσχίσεως ταύτης διοικητρωθείτης τῷ 1934. Bl. προσθήκας τῆς παρούσης μελέτης.

neysen, ἐφημέριος ἐν Βασιλείᾳ, μεθ' οὗ συνεξέδωκεν ἐκεῖνος δύο τόμους κηρυγμάτων, συνειργάσθη δὲ καὶ ἐν τῷ ὑπομνήματι εἰς τὴν πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολήν, ἔτι δὲ καὶ ὁ τῷ 1924 εἰς τὴν ὁμάδα ταύτην προσχωρήσας καθηγητῆς τῆς ἑρμηνείας τῆς K.Δ. ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Μαρβούργου Rud. Bultmann. Πέριξ δὲ τῆς ὁμάδος ταύτης ἐσχηματίσθη καὶ εὐρύτερος κύκλος ὁμοφρόνων θεολόγων, οἷοι οἱ Merz, Lieb, Schaedelin κ. ά., οἵτινες ὁμοῦ μετὰ τῆς παραλλήλου φιλοσοφικῆς ὁμάδος τοῦ H. Barth καὶ τοῦ Herrigel, συνεργάζονται ἐν τῷ μνημονεύματι περιοδικῷ τῆς διαλεκτικῆς θεολογίας Zwischen den Zeiten¹. 'Ως ἔτερον δ' ὄργανον τῆς κινήσεως ταύτης χρησιμεύει ἥδη καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ φίλου τῆς διαλεκτικῆς θεολογίας ὁμάδος καθηγητοῦ τῆς ἑρμηνείας τῆς K.Δ. ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Βόννης K. Ludwig Sehmidt διευθυνόμενον ἀξιόλογον θεολογικὸν περιοδικὸν Theologische Blätter.

Εἰς τὰς παραδόσεις καὶ τὰς διαλέξεις τῶν διαλεκτικῶν τούτων καὶ μάλιστα τοῦ K. Barth συρρέουσι πλῆθος ποικίλων καὶ παντοδαπῶν φοιτητῶν καὶ ἀκροατῶν, οὐ μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλὰ καλεῖται οὕτος καὶ εἰς διάφορα ἀλλα πανεπιστήμια τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Ἀγγλίας, ἵνα ἀναπτύξῃ τὰς ἰδέας αὐτοῦ καὶ τυγχάνει ποικίλων τιμητικῶν διακρίσεων². Αἱ ἰδέαι τῶν διαλεκτικῶν ἐν γένει ὑπῆρξαν καὶ ἔξακολουθοῦσι νὰ εἶναι ὑποκείμενον ζωηροτάτων συζητήσεων οὐ μόνον ἐν ἀπασι τοῖς θεολογικοῖς καὶ φιλοσοφικοῖς περιοδικοῖς τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Ἐλβετίας καὶ πολλῶν ἀλλών χωρῶν, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς ἐφημεριακαῖς καὶ ἐκκλησιαστικαῖς συνδιασκέψεις καὶ ἐν τοῖς τρισὶ παγγερμανικοῖς θεολογικοῖς συνεδρίοις (1926, 1928, 1930). Πλεῦστα δ' ὅσα ἔχουσι δημοσιεύθη καὶ ἔξακολουθοῦσι νὰ δημοσιεύωνται ὑπέρ καὶ κατὰ τῆς νέας θεολογίας, ὡς βλέπει τις ἐν τῇ ἐπισυναπτομένῃ εἰς τὴν παροῦσαν πραγματείαν Βιβλιογραφίᾳ. Τινὰ τῶν ἔργων τοῦ K. Barth μετεφράσθησαν ἥδη καὶ ἀλλα μεταφράζονται νῦν εἰς τὴν ἀγγλικήν, ὑπὲρ ἀσφαλῶς θὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἔτι εὐρυτέραν διάδοσιν τῶν ἰδεῶν αὐτοῦ. 'Αλλ' ἥδη καὶ πρὸ τῆς εἰς τὴν ἀγγλικὴν μεταφράσεως τῶν ἔργων τοῦ K. Barth τὸ ὑπέρ τῆς νέας θεολογίας διαφέρον εἶχε φθάσει μέχρι τῆς Ἀμερικῆς, ἔνθα προσκληθεὶς πρὸ δύο καὶ πλέον ἐτῶν ἀνέπτυξε τὰς ἰδέας αὐτοῦ ὁ Emil Brunner³.

1. Τὸν καὶ παρὰ τὴν θέλησιν τοῦ K. Barth (ώς λέγει οὗτος) σχηματισθέντα περὶ αὐτὸν ὅμιλον ἀποφεύγομεν νὰ χαρακτηρίσωμεν ὡς «σχολὴν» οὐδὲ μόνον διότι ἐ-ἀρχηγὸς ἀ-τῆς ἀπεχθανόμενος, ὡς λέγει, τὸ «γίνεσθαι τοῦ συρμοῦ» καὶ τοὺς «regelrechte Barthianer» δὲν ἡθέλησε νὰ ἴδρυσῃ σχολὴν, ἀλλὰ καὶ διότι δὲν πρόκειται περὶ σχολῆς ἐν τῇ στενωτέρᾳ τῆς λέξεως ἐννοιᾳ.

2. 'Ο K. Barth κληθεὶς εἰς Γλασκώβην, ὑπὸ τοῦ πανεπιστημίου τῆς ὁποίας ἀνηγορεύθη ἐπίτιμος διδάκτωρ τῆς θεολογίας, ἔτυχεν ἐν τῇ πόλει ταύτη καὶ ἐν Λονδίνῳ πολλῶν τιμῶν ὑπὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ θεολογικῶν κύκλων (Bd. Theolog. Blätter Ἰουλίου 1930, σελ. 191).

3. Καὶ ἀς παρέσχεν ἡμῖν πληροφορίας ὁ πρὸ τινῶν ἐτῶν διελθὼν ἐξ Ἀθηνῶν γνωστὸς Ἀμερικανὸς θεολόγος Fr. Gavin, ἡ διαλεκτικὴ θεολογία ἔχει καὶ ἐν Ἀμερικῇ ίκανονὺς ὀπαδούς, ἴδια μεταξύ τῶν νεαρῶν θεολόγων.

Συμπαθῶς ὑπέρ τῆς διαλεκτικῆς θεολογίας ἔξεφράσθησαν καὶ παλαιοὶ θεολόγοι ἐκ τῶν διαφόρων στρατοπέδων, οἵοι ὁ Fr. Kattenbusch, ὁ Philipp Bachmann, ὁ Karl Müller κ. ἄ. Πρὸς καὶ ρὸν δ' ἐφάνησαν προσκλίνοντες εἰς αὐτὴν καὶ θεολόγοι τῆς περιωπῆς τῶν K. Heim, Er. Schaeder, P. Althaus, ἔτι δὲ καὶ φιλόσοφοι, ὡς ὁ P. Tillich κ. ἄ. Εὑμενέστατα δ' ἔξεφράσθη ὑπέρ τῆς θεολογίας τοῦ Barth καὶ ὁ γνωστὸς φιλόσοφος κόμης Keyserling¹. Παραλλήλως δ' ὅμως πρὸς τὴν εύνοϊκὴν ὑπέρ τῆς νέας θεολογίας κίνησιν, ἐσημειώθη καὶ σοβαρὰ ἀντίδρασις ἀντιτασσομένη μάλιστα ὑπὸ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς φιλελευθέρας θεολογίας οὐ μόνον ἐκ τῶν πρεσβυτέρων (Ad. von Harnack, Ad. Jülicher, Wernle, B. Döries κ.ἄ.), ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν νεωτέρων (Er. Peterson, Er. Förster, Bruhn, Oepke, Hans Müller κ.ἄ.), ἔτι δὲ καὶ ὑπὸ τινῶν φιλόσοφων, οἵοι ὁ A. Messer, ὁ Fr. Foerster, ὁ J. Marck, ὁ Leisegang κ.ἄ. Καθ' ὅλου εἰπεῖν ἡ διαλεκτικὴ θεολογία εἶναι ὑπόθεσις ἀντιλεγομένη σήμερον ἐν τῇ προτεσταντικῇ θεολογίᾳ, μάλιστα ἐν Γερμανίᾳ καὶ Ἐλβετίᾳ, ὑπόθεσις ἀπέναντι τῆς ὁποίας δὲν ὑπάρχει θεολόγος μέγας ἢ μικρὸς ἢ μέτριος, δοτις νὰ μὴ ἔχῃ καθορίση τὴν θέσιν του. Οὐ μόνον δὲ τοὺς διαμαρτυρομένους ἐπηγχόλησε καὶ ἐπασχολεῖ ἡ νέα θεολογία, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὁμαδιοκαθολικούς, ἔξ δὲν αἱ μάλιστα ἐνδιαφέρουσαι σχετικαὶ κριτικαὶ εἶναι ἡ τοῦ Ἰησοῦτον E. Przywara καὶ ἡ τοῦ φιλοσόφου H. von Lanzenauer. Ἐκ δὲ τῆς ὀρθοδόξου πλευρᾶς ἔκρινε τὴν νέαν θεολογίαν, καθ' ὅσον γινώσκομεν, μόνον ὁ Ῥώσος φιλόσοφος Nikolai Berdjajew.

Β. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΝ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΣ ΤΗΣ ΔΙΑΛ. ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ

Καίτοι ὁ K. Barth δὲν ἀπέβλεψεν ἀρχῆθεν εἰς τὴν δημιουργίαν νέου θεολογικοῦ συστήματος παραλλήλου πρὸς τὰ τῶν Schleiermacher, Ritschl ἢ ἄλλου τινός, ἀλλὰ τὴν θεολογίαν αὐτοῦ ἡθέλησε μόνον ὡς «διόρθωσιν πάσης θεολογίας» (Korrektive zu jeder Theologie) καὶ ὡς «περιθωριακὴν παρατήρησιν εἰς πᾶσαν θεολογίαν» (Randbemerkung zu aller Theologie), ὡς λέγει, ἐν τούτοις καὶ θεολογία διαλεκτικὴ διεμορφώθη καὶ σύστημα δογματικὸν ὑπὸ αὐτοῦ ἐνδίδεται. Ἐπιθετικὸν ὅμως τῆς θεολογίας ταύτης, καὶ δὴ σύντομος, εἶναι ἔργον τὰ μάλιστα δυσχερές τὸ μὲν ἔνεκεν τοῦ περιπλόκου καὶ δυσλήπτου αὐτῆς, τὸ δὲ ἔνεκεν τῆς παρατηρουμένης ἐλλείψεως ὁμοφωνίας

1. Οὗτος θαυμάζων τὴν θεολογικὴν διανόησιν τοῦ K. Barth καὶ τοῦ Gogarten διακηρύσσει, ὅτι «ἡ ζωὴ τοῦ Προτεσταντισμοῦ διατρέχει σήμερον τουοῦτον κινδυνον, ὡστε μόνον ἡζοσπαστισμός τις ἐν τῇ ἀληθεῖ τῆς λέξεως ἐννοίᾳ δύναται ν' ἀναζωγονήσῃ αὐτόν». ὡς τοιούτους δὲ ἡζοσπάστας μεταρρυθμιστὰς θεωρεῖ τὸν Barth καὶ τὸν Gogarten, οἵτινες ὡς λέγει, «κράτουσιν ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῶν πάσας τὰς τύχας τοῦ Προτεσταντισμοῦ» (Der Weg der Vollendung 1927).

μεταξύ και τῶν κυριωτέρων ἀντιπροσώπων αὐτῆς, ὃν ἔκαστος βαδίζει ἐν πολλοῖς ίδίαιν ὁδόν, οὐδὲ ἐβράδυνεν ὁ χωρισμὸς αὐτῶν.

1. ‘Η περὶ Θεοῦ ἐν τῇ σχέσει αὐτοῦ πρὸς τὸν κόσμον και τὸν ἄνθρωπον διδασκαλία τῶν διαλεκτικῶν.

Θεμελιώδους σημασίας και ἀφετηρία τῆς διαλεκτικῆς θεολογίας εἶναι ἀναμφιβόλως ἡ περὶ Θεοῦ, ἐν τῇ σχέσει αὐτοῦ πρὸς τὸν κόσμον και τὸν ἄνθρωπον, διδασκαλία αὐτῆς, ἀνευ τῆς γνώσεως τῆς ὁποίας δὲν δύναται νὰ ἐννοθῇ ὅρθως ἡ ἐν λόγῳ θεολογία. Ἰδίᾳ χαρακτηριστικὸν γνώρισμα και βάσις τῆς θεολογίας ταύτης, κατὰ τὴν ὁμολογίαν αὐτοῦ του K. Barth, εἶναι ἡ περὶ «ἀπείρου ποιοτικῆς μεταξύ χρόνου και αἰώνιότητος διαφορᾶς» διδασκαλία του Kierkegaard (Der unendliche qualitative Unterschied von Zeit und Ewigkeit)¹.

‘Η περὶ Θεοῦ ἐν τῇ σχέσει αὐτοῦ πρὸς τὸν κόσμον και τὸν ἄνθρωπον διδασκαλία τῶν διαλεκτικῶν, ίδιᾳ δὲ του Karl Barth, δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ κατὰ τὸν M. Strauch ὡς κοσμολογικὴ ἀμα και ἑσχατολογικὴ διαρχία. Ὁ Karl Barth διακρίνει δύο αἰῶνας ἡ κόσμους εὑρίσκομένους ἀντιμετώπους, τὸν ἐνεστῶτα και τὸν μέλλοντα ἡ ἐρχόμενον. Ὁ μὲν ἐνεστὼς αἰών εἶναι δι γνωστὸς ἥμερος κόσμος, εἰς δὲν ἀνήκει και δ ἄνθρωπος ἐν τῇ παρούσῃ καταστάσει αὐτοῦ, καταστάσει τῆς πτώσεως και τῆς καταστροφῆς, και ἐν ἡ βασιλεύει ὁ νόμος «τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς». Ἀπέναντι δὲ αὐτοῦ ἔσταται ὁ νέος κόσμος, ὁ Θεός, ὁ ζωντανὸς Θεός, τὸ futurum aeternum. Μεταξύ τῶν δύο τούτων κόσμων ὑπάρχει τοιαύτη σχέσις, «οἵα μεταξύ θανάτου και ζωῆς. Και διὰ τὸν ἄνθρωπον δὲ «ὁ Θεός» εἶναι πάντοτε ἀπειλή, κρίσις, θάνατος». ‘Η τοιαύτη δ’ ὅμως διάστασις θὰ ἀρθῇ διὰ τοῦ Ἰ. Χριστοῦ, ὑπερνικωμένου ἐν ἀχρόνῳ τινὶ τέλει τοῦ κόσμου τῆς φθορᾶς ὑπὸ τοῦ κόσμου τῆς ἀφθαρσίας, τῆς δὲ αἰώνιότητος διαδεχομένης τὸν χρόνον και τῆς νῦν διαπιστούμενῆς διαρχίας ἀποληγούσης εἰς μοναρχίαν τοῦ Θεοῦ, ἀποβαίνοντος «τὰ πάντα ἐν πᾶσι». Τὴν τοιαύτην δὲ καλβινίζουσαν περὶ τῆς σχέσεως κόσμου και Θεοῦ διδασκαλίαν αὐτοῦ ἐκφράζει ὁ Barth διὰ δύο παλαιῶν καλβινικῶν ῥητῶν, ἀφ’ ἑνὸς μὲν διὰ τοῦ Finitum non capax infiniti, εἰς δ ἀντετάσσετο, ὡς γνωστόν, τὸ λουθηρείον Finitum capax infiniti, ἀφ’ ἔτερου δὲ διὰ τοῦ Soli Deo gloria.

Συμφώνως πρὸς ταῦτα ὁ Θεός, περὶ οὗ οἱ διαλεκτικοὶ ὅμιλοισι κατανυκτικῶτατα, ἀναδεικνύοντες αὐτοῦ τὸ ἀπειρον μεγαλεῖον, ὁ Θεός εἶναι ὑπερβατικός, ξένος, ἀπρόσιτος εἰς τὸν ἄνθρωπον, «οὐδέποτε ἐν τῇ σφαίρᾳ αὐτοῦ, οὐδέποτε ἐν τῇ κατοχῇ αὐτοῦ», διότι ἐκεῖνος μὲν εὑρίσκεται ἐν τῷ οὐρανῷ, οὗτος δ’ ἐπὶ τῆς γῆς, μηδεμιᾶς ὑπαρχούσης ἐντεῦθεν πρὸς ἐκεῖνον γεφύρας μήτε ἐν

1. ‘Ανάλογος εἶναι και ἡ φήτρα του Gogarten «Krisis alles Zeitlichen vor der Ewigkeit».

τῇ χώρᾳ τῆς θρησκείας μήτε ἐν τῇ τῆς ἡθικῆς. Θὰ παρέμενε δὲ ὁ Θεὸς ἔσαιεὶ ἀποκεκρυμμένος εἰς τὸν ἀνθρωπὸν (Deus absconditus), ἢν μὴ ὁ Θεὸς αὐτὸς ἀπεκάλυπτεν ἑαυτὸν (Deus revelatus). "Αν δὲ οἱ ἀνθρωποι δύνανται νὰ λα-λῶσι περὶ τοῦ Θεοῦ, τοῦτο ὀφείλουσιν εἰς τὸν Θεόν, ὅστις ἐλάλησε πρῶτος πρὸς αὐτούς. "Αγευ τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους ἡ θρη-σκεία θάπεβαινεν, ὡς ἔχαρακτήρισεν αὐτὴν ὁ Feuerbach, φαντασιοπληξία (Illusionismus). 'Αλλ' ὁ παντοκράτωρ Θεός, καίπερ ἀποκαλυπτόμενος ἐν τῇ Βίβλῳ καὶ κατ' ἔξοχὴν ἐν τῷ Ι. Χριστῷ, οὐχ ἥττον ὅμως παραμένει ὑπερβα-τικός, ἀποκαλύπτεται δὲ κρυπτόμενος καὶ κρύπτεται ἀποκαλυπτόμενος. Πρὸς τὸν φοβερὸν δὲ τοῦτον κριτὴν Θεὸν προσήκει οὐχὶ περιεργία, οὐδὲ οἰκειότης οὐδὲ ὑπερβολικὴ πεποίθησις, ἀλλὰ φόβος, ταπείνωσις, συναίσθησις βαθυτάτη τῆς ἀνθρωπίνης ἀμαρτωλότητος καὶ μηδαμινότητος, προσκύνησις καὶ ὑποταγή.

2. 'Ο λόγος τοῦ Θεοῦ, ἡ ἀποκάλυψις καὶ ἡ Βίβλος.

"Ἐτερον χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῆς διαλεκτικῆς θεολογίας τυγχάνει, ὅτι αὕτη εἶναι καὶ λέγεται θεολογία τοῦ λόγου (τοῦ Θεοῦ), θεολογία δηλ. σκοπὸν προτιθεμένη τὴν ἐπάνοδον εἰς τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, τ. ἔ. εἰς τὴν θείαν ἀποκάλυψιν. Κατὰ ταῦτα ἡ διαλεκτικὴ θεολογία εἶναι θεολογία τῆς θείας ἀπο-καλύψεως, ἐν αὐτῷ, ἐν τῷ λόγῳ τοῦ Θεοῦ, ἔχουσα τὴν ἀφετηρίαν καὶ οὐχὶ ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ λόγῳ, οὐδὲ ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ συναισθήματι, ἀλλ' οὐδὲ ἐν τῇ αὐθεντίᾳ τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ ἀποκάλυψις μὲν εἶναι ἡ φανέρωσις τοῦ ἀπο-κεκρυμμένου Θεοῦ, ἡτις δὲν γίνεται ἐν τῷ κόσμῳ, ὡς οὗτος ἔχει νῦν, οὕτε ἐν τῇ φύσει οὕτε ἐν τῇ ἴστορίᾳ, ἀλλ' ἐν τῇ ἀγίᾳ Γραφῇ καὶ ἐν τῷ Ι. Χριστῷ. Πᾶσα λοιπὸν προσπάθεια καταβλητέα πρὸς διακρίβωσιν τῆς θείας ἀποκαλύψεως ἐν τῇ ἀγίᾳ Γραφῇ, ἐν ᾧ ὁμιλεῖ ὁ Θεός, ἡτις ὅμως δὲν πρέπει, κατὰ τοὺς διαλε-κτικούς, νὰ ταυτίζηται πρὸς τὸν λόγον Θεοῦ ἢ τὴν θ. ἀποκάλυψιν. «Schrift-theologen sollen wir sein», τ.ἔ. βιβλικοὶ θεολόγοι πρέπει νὰ εἰμεθα, ἀναφωνεῖ ὁ Barth. 'Η ἐνότης τῆς Γραφῆς, ἡτις ἀποτελεῖ γνώρισμα αὐτῆς, ἔγκειται ἐν τῇ διηρούσῃ διὰ μέσου τῶν κειμένων αὐτῆς ἀξιώσει, ὅτι περιέχει ἔκτακτα γε-γονότα. Πρὸς κατανόησιν δὲ αὐτῆς δὲν ἀρκεῖ ἀπλῶς ὁ ἐπιστημονικὸς καταρ-τισμὸς τοῦ μελετητοῦ ἢ ἡ ἴστορικὴ καὶ κριτικὴ ἢ ἡ θρησκειολογικὴ ἢ ἡ ψυ-χολογικὴ ἔρμηνεία, ἀτινα πάντα ἀπετέλουν τὸ ὑποκείμενον τῆς ὑπερηφανίας, ἀμα δὲ καὶ τῆς ἀδυναμίας τῆς θεολογίας ἐνὸς διοκλήρου αἰῶνος, ἀλλ' ἀπαι-τεῖται καὶ ἡ πίστις, ὡς ἀπαιτεῖται καὶ ἡ θεολογικὴ ἔρμηνεία. Διότι ἐν τῇ 'Αγ. Γραφῇ ὑπάρχει μὲν ἴστορία, ἀλλὰ τὰ αἴτια τῆς ἐνταῦθα ἐξελισσομένης ἴστο-ρίας εἶναι ἀκατάληπτα εἰς τὸν ἴστοριοδίφην. 'Η ἀπάντησις τῆς Βίβλου εἰς τὰ διάφορα ἔρωτηματικὰ τῆς ἴστορικῆς ἐπιστήμης εἶναι: 'Ο Θεὸς εἶναι ἡ κυρία αἰτία. 'Η ἐνταῦθα περιεχομένη ἴστορία δὲν εἶναι ἀπλῶς ἀνθρωπίνη ἴστορία, ἀς πολλοὶ τῶν θεολόγων ἐνόμισαν, ἀλλ' εἶναι ἴστορία τοῦ Θεοῦ, ἴστορος οὐχὶ ἴστορικὴ (unhistorisch), ἀλλά, ὡς χαρακτηρίζει αὐτὴν ὁ K. Barth, ὑπερ-

ιστορική (*überhistorisch*), ιστορία ύπερκειμένη τῆς ιστορικῆς κατανοήσεως, ἄρα δ' ἀναγνωστέα μετὰ πίστεως και εὐλαβείας. Βίβλον δὲ λέγοντες οἱ διαλεκτικοὶ δὲν ἔννοῦσι μόνον τὴν Κ.Δ., ἀλλὰ και τὴν ὑπὸ τῆς σχλαϊερμαχεριζούσης νεωτέρας θεολογίας παραμελουμένην Π.Δ. Ἐξαίροντες δμας οἱ διαλεκτικοὶ τὴν ἀνάγκην τῆς πίστεως και τῆς θεολογικῆς ἔξηγήσεως πρὸς κατανόησιν τῆς Βίβλου, δὲν ἀποκηρύττουσι τὴν ιστορικὴν και κριτικὴν ἔρευναν αὐτῆς, ἵς τὰ δικαιώματα ἀναγνωρίζουσιν, ἀλλὰ κυρίως καταδικάζουσι δριμέως τὴν ἀποκλειστικὴν εἰς τὰς μεθόδους ἐκείνας προσκόλλησιν και θεωροῦσιν ὡς κύριον ἔργον τῆς ἔξηγήσεως τὴν ἀνεύρεσιν «τοῦ λόγου ἐν ταῖς λέξεσι» (*Das Wort in den Worten*), τὴν ὑπὸ τῷ φῶς τῆς ιστορίας διείσδυσιν εἰς τὸ πνεῦμα τῆς Βίβλου, ὅπερ εἶναι τὸ αἰώνιον πνεῦμα¹. “Οπως δὲ ἡ Βίβλος δὲν εἶναι ἐγχειρίδιον ιστορίας, οὕτω δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ οὕτε ὡς ἐγχειρίδιον ἥτικῆς, ἀλλ' οὔτε ὡς ἐγχειρίδιον θρησκείας και εὐσεβείας. Καίτοι δὲ δὲ K. Barth και οἱ διαλεκτικοὶ κακίζουσι τὰς ἀποπείρας πρὸς συμβιβασμὸν φιλοσοφίας και θεολογίας, οὐχ ἥττον δμας ίσχυρίζεται οὗτος, δητὶ τὸ θέμα τῆς Βίβλου, ὅπερ εἶναι ἀμα και τὸ θέμα τῆς θεολογίας, συμπίπτει πρὸς τὸ περιεχόμενον τῆς φιλοσοφίας, διότι κατ' αὐτὸν πᾶσα ἀληθινὴ φιλοσοφικὴ διανόησις ἔχεται τῆς ὑπερκοσμιότητος, ὡσπερ και ἡ βιβλικὴ (ist transzendentler gerichtet). Γενικῶς δ' εἴπειν, τὸ κύριον περιεχόμενον τῆς Βίβλου δὲν εἶναι ὁρθαὶ ίδέαι τῶν ἀνθρώπων περὶ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ίδέαι τοῦ Θεοῦ περὶ τῶν ἀνθρώπων, εἶναι οὐδὲν ὀλιγώτερον ἢ ὁ λόγος αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ.

3. ‘Η χριστολογία τῆς διαλεκτικῆς θεολογίας².

‘Η μοναδικὴ ἀποκάλυψις τοῦ Θεοῦ ἐγένετο κατὰ τὴν διαλεκτικὴν θεολογίαν ἐν τῷ Ἰησοῦ Χριστῷ, δστις εἶναι και διὰ τὴν δογματικὴν τοῦ Barth, ὡς και διὰ τὴν παλαιὰν δογματικὴν, ὁ ἐνσαρκωθεὶς Θεῖος Λόγος, τὸ δεύτερον πρόσωπον τῆς ἀγίας Τριάδος, δμοούσιος τῷ πατρί. ‘Ο Χριστὸς εἶναι ἡ μόνη δόδος ἀπὸ τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἀνθρώπων και τανάπαλιν. Διὰ τούτου και μόνου

1. Τεκμήριον τῆς σπουδαιότητος, ἣν ἀποδίδουσιν οἱ διαλεκτικοὶ εἰς τὴν ‘Αγ. Γραφήν, εἶναι ὅτι δὲ K. Barth διεκήρυξε τὰς ίδέας αὐτοῦ διὰ μέσου ὑπομνήματος εἰς ἐν τῶν βιβλίων αὐτῆς και δὴ εἰς τὴν πρὸς ‘Ρωμαίους ἐπιστολὴν.

2. Τὸ λαμπρότατὸν τῆς κινήσεως ταῦτης προϊόν ἐν σχέσει πρὸς τὴν χριστολογίαν εἶναι τὸ περισπούδαστὸν ἔργον τοῦ Emil Brunner, *Der Mittler*. Τὰς δὲ χριστολογικὰς ίδέας τοῦ K. Barth εὑρίσκει τὶς ίδιαιτέρως ἐν τῇ Δογματικῇ αὐτοῦ. “Ἄξιον δὲ παρατηρήσεως τυγχάνει, ὅτι ἡ διαλεκτικὴ χριστολογία εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὸν θεοκεντρικὸν χαρακτῆρα τῆς θεολογίας ταύτης, διότι δὲν δρχεται ἀπὸ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τοῦ Χριστοῦ, ἵνα και ταλήξῃ εἰς τὴν θείαν, ἀλλὰ τούναντίον δρχεται, τούλαχιστον παρὰ τῷ Barth, ἀπὸ τοῦ ἐν Τριάδι Θεοῦ, ἵνα καταλήξῃ εἰς τὴν Ιστορίαν. ‘Ἐντόνως δ' ἀποκρούει δ. Barth τὴν πλάνην πολλῶν θεολόγων κηρυττόντων τὸν Χριστὸν ὡς ἀνθρωπὸν θεοποιηθέντα. Βλέπε και A u g. Lemaitre, *La Théologie de K. Barth et le retour à la Christologie Orthodoxe* ἐν *Revue de Théologie et de Philosophie* 1930 σελ. 62—82.

αίρεται ἡ εἰς θάνατον καταδίκη τοῦ ἀνθρώπου ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦ σταυροῦ καὶ τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ ἀποκαθίσταται ἡ μετὰ τοῦ Θεοῦ ἐπικοινωνία τοῦ ἀνθρώπου. 'Ο Χριστὸς εἶναι ἡ ἀποκάλυψις τῆς ὑπὸ τῆς θρησκείας ἀναζητουμένης καὶ μὴ ἐπιτυχανομένης δικαιοσύνης τοῦ Θεοῦ. Δι' αὐτοῦ γινώσκομεν τὸν σκοπὸν τῆς ὑπάρξεως ἡμῶν καὶ δι' αὐτοῦ ἔχομεν διφεστιν ἀμαρτιῶν καὶ ζωὴν αἰώνιον, ἀν καὶ εἴμεθα ἀμαρτωλοὶ καὶ θνητοί. 'Ἐν ἀντιθέσει ὅμως πρὸς τὴν παλαιὰν ὄρθοδοξίαν, δ. K. Barth διδάσκει, ὡς εἴπομεν, διὰ τοῦ Θεοῦ ἐμμένει ἐν τῇ φοβερῷ ὑπερκοσμιότητι αὐτοῦ καὶ μετὰ τὴν ἐν τῷ Ι. Χριστῷ ἀποκάλυψιν, ἡτις οὐδὲν ἄλλο εἶναι εἰμὴ εἰσοδος τῆς ὑπερκοσμιότητος τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν ἀμαρτωλὸν σάρκα. "Αλλως τε «οὐδεὶς γινώσκει τὸν υἱὸν εἰμὴ ὁ πατήρ». "Ο, τι δὲ βλέπομεν ἡμεῖς ἐν αὐτῷ εἶναι ὁ ἀνθρωπὸς τοῦ Θεοῦ ἐν ταπεινώσει, ἐν ὁδύνῃ καὶ ἐν ἀγωνίᾳ. 'Ἐν αὐτῷ δὲν αἰσθανόμεθα τὸν θρίαμβον τῆς θείας ἀγάπης, ἀλλὰ τὴν παρουσίαν Θεοῦ ἀγνώστου, σκοτεινοῦ, ἀποκαλυπτομένου ἐν τῇ κρίσει, ἐν τῷ σταυρῷ. 'Ο σταυρὸς εἶναι ἀνακοίνωσις τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ σχέσει αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς, εἶναι ὁ τελευταῖος λόγος τοῦ Θεοῦ περὶ τοῦ ἀνθρώπου, ἡ δύρησις αὐτοῦ, ἡ καταδίκη πασῶν τῶν ἀνθρωπίνων δυνατοτήτων καὶ δὴ καὶ τῶν θρησκευτικῶν. 'Ο ἥρως, ὁ προφήτης, ὁ θαυματουργὸς ἀποθνήσκει, ἵνα ζήσῃ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ. 'Ο θάνατος τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἀπόδειξις τῆς σχετικότητος πάντων τῶν ἀνηράντων εἰς τὸν κόσμον τοῦτον, ἡ διζητὴ ἀρσις πασῶν τῶν ἀξιῶν τῆς ζωῆς. 'Η δὲ ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ, ἡτις δὲν εἶναι ιστορικόν, ἀλλ' ὑπεριστορικόν, ὑπὲρ αἰσθησιν γεγονός, θαῦμα, ἡτις ἀποτελεῖ τὸ δριόν μεταξὺ τῆς ἀνθρωπίνης ιστορίας καὶ τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ ἐπέκεινα τῆς ιστορίας ταύτης, ἡ ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ, λέγω, εἶναι, κατὰ τὸν K. Barth, ἡ πραγματοποίησις τῆς θείας δυνατότητος (Wirklichkeit der göttlichen Möglichkeit), εἶναι τὸ γεγονός δι' οὗ ἐξηγεῖται ὁ δλος ιστορικὸς βίος τοῦ Ιησοῦ, ὃστις εἶναι ιστορία ἀνθρωπίνη ἐν χρόνῳ, ιστορία μεστὴ σημασίας, ιστορία ἐν χρόνῳ πλήρει ἀναμνήσεως τῆς αἰώνιότητος καὶ τῆς ἀνθρωπίνως λαλούσης θεότητος. 'Ἐν τῇ λέξει ἀνάστασις ἐνυπάρχει, κατὰ τὸν K. Barth, διατελοῦντα ἐνταῦθα ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Blumhardt, δόλοκληρος ὁ Χριστιανισμός, δέστιν ἡ δόλοκληρωτικὴ τροπὴ τῆς ἡμετέρας ζωῆς πρὸς τὸ ἀόρατον.

4. Πίστις, ἐλπίς, θεολογία, ἐκκλησία, θρησκεία.

'Ἐν τοιούτῳ θεολογικῷ συστήματι διακρινομένω ἐπὶ τῷ αὐστηρῷ θεοκεντρισμῷ αὐτοῦ, οἷον ἡ διαλεκτικὴ θεολογία, εὐνόητος εἶναι ἡ σπουδαιότης ἣν κατέχει ἡ πίστις. Τὸ sola fide τοῦ ἀνθρώπου ἀντιστοιχεῖ πράγματι εἰς τὸ soli Deo gloria. Τὸ σκανδαλῶδες μυστήριον τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ Θεοῦ παρακρατοῦντος καὶ εἶναι ὀπωσθήποτε προσιτὸν μόνον διὰ τῆς πίστεως. Δὲν εἶναι δὲ ἡ πίστις ἀπλῶς φαινόμενον τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, ἀλλ' εἶναι ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ἀνθρώπου, ἐνέργεια, ἣν ὁ K. Barth παραβάλλει πρὸς κρατῆρα διανοιγόμενον ἐν τῇ γῇ διὰ πτώσεως ἐκραγείσης δύβιδος,

ἐνέργεια, ἡτις ἀποτελεῖ τὸ testimonium Spiritus sancti. Πίστις εἶναι ἄλλο παρὰ θρησκεία καὶ εὐσέβεια, μεθ' ὧν κακῶς ἐταυτίζετο ὑπὸ τῆς νεωτέρας θεολογίας, κατὰ τοὺς διαλεκτικούς. Πίστις εἶναι ἡ προσοχὴ τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τὴν κρίσιν καὶ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, ἡ ὑπόκυψις εἰς τὴν κρίσιν ἐκείνου, ὁ σεβασμὸς ἐνώπιον τοῦ ἀγνώστου τοῦ Θεοῦ, ἥμα δὲ καὶ ἡ ἀποδοχὴ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ, ὡς τοῦ μεταιχμίου μεταξὺ τῶν δύο κόσμων, ὡς εἴρηται (σελ. 175), ἡ πάτησις ἐπὶ τοῦ ἐπέκεινα, ἐπὶ τοῦ ὑπερυποκειμενικοῦ, ἡ ἀποδοχὴ τῆς ἀντικειμενικῆς ἐτυμηγορίας τοῦ Θεοῦ, τῆς δικαιώσεως. Ἀλλὰ μὴν ἡ τοιαύτη πίστις οὐδέποτε τυγχάνει ἀπηρτισμένη, ἅρα δὲ καὶ ὁ πιστεύων οὐδέποτε πρέπει νὰ ἐπαναπάγηται, ἀλλὰ νὰ διατελῇ ἐν ἀκαταπαύστῳ ἀνησυχίᾳ καὶ προσπαθείᾳ. «Πιστεύω, Κύριε, βοήθει μοι τῇ ἀπίστᾳ», δέον νὰ εἶναι τὸ σύνθημα παντὸς χριστιανοῦ. ‘Ο K. Barth μάλιστα διαμαρτύρεται κατὰ τῆς ἐπὶ τῆς πίστεως ἀναπαυομένης βεβαιότητος, ἣν θεωρεῖ ὡς ἐπικίνδυνον. «Οφείλομεν, λέγει, νὰ ὑποπτεύωμεν ἡμᾶς αὐτοὺς καθ' ἣν στιγμὴν τολμῶμεν νὰ ὑπολογίζωμεν ἐπὶ τῆς ἡμετέρας πίστεως». ‘Η μόνη δὲ βεβαιότης, ἡτις κατ' αὐτὸν ἐπιτρέπεται, εἶναι ἡ συνταράσσουσα πληροφορία, ὅτι ὁ ἀνθρωπός, ὡς τοιοῦτος, οὐδέποτε δύναται νὰ καταλάβῃ τὸν Θεόν ὡς τοιοῦτον καὶ ὅτι μᾶλλον ἔκεινος, δοῦτος ὡς ἀνθρωπός ἔκλεγει τὸν Θεόν, διφεύλει νὰ ὑποχωρῇ εἰς τὸν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐκλεγέντα ἀνθρωπόν.

Παραλλήλως πρὸς τὴν πίστιν ἀναδεικνύεται ὑπὸ τῆς διαλ. θεολογίας καὶ ἡ ἐλπίς, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν ἐσχατολογίαν, καὶ δὴ τοσοῦτον, ὡστε ὑπὸ τινῶν ὀπαδῶν αὐτῆς νὰ χαρακτηρίζηται καὶ ὡς θεολογία τῆς ἐλπίδος, τῆς ἐλπίδος ἐπὶ τὴν τελείωσιν τῆς λυτρώσεως, ἐπὶ τὸν θρίαμβον τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ. «Ο Θεὸς ἔρχεται», εἶναι τὸ θέμα δλοκλήρου τῆς Βίβλου, κατὰ τὸν Brunner. Θεολογία δέ, κατὰ τοὺς διαλεκτικούς, ἡτις δὲν ἐνθυμεῖται τὸ τέλος δὲν εἶναι θεολογία. Ως δὲ παρατηρεῖ ὁ K. Barth: «Χριστιανισμός, δοῦτος δὲν εἶναι ὅλος ἐσχατολογία, δὲν ἔχει τι κοινὸν μετὰ τοῦ Χριστοῦ». Τέλος δὲ κατ' αὐτὸν εἶναι τὸ τέλος τοῦ χρόνου, ἡ μεθόριος μεταξὺ χρόνου καὶ αἰωνιότητος, παλαιοῦ καὶ νέου κόσμου, ἡ ἀπαρχὴ τῆς αἰωνιότητος.

“Οσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν θεολογίαν ἐπιστήμην παρατηροῦμεν, ὅτι οἱ διαλεκτικοὶ, καὶ μάλιστα ὁ Brunner καὶ ὁ K. Barth, καίπερ προερχόμενοι ἀπὸ τοῦ φιλελευθέρου στρατοπέδου, οὐχ ἡττον δύμας δριμύτατα ψέγουσι τὴν μέχρι τοῦδε κρατοῦσαν θεολογίαν τῶν τελευταίων ἐκατὸν ἑτῶν, τὴν θεολογίαν τοῦ Schleiermacher, ἡτις, κατ' αὐτοὺς, χρήζει ἐξαγωγῆς ἀπὸ τῆς φαντασιοκοπίας τῶν δύο μεθόδων αὐτῆς, τῆς ψυχολογιοκρατίας (Psychologismus) καὶ τῆς ἱστοριοκρατίας (Historismus)¹. Οφεύλει δὲ ἡ θεολογία, συνερχομένη εἰς

1. “Αξιον σημειώσεως ἐνταῦθα, ὅτι κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους χρόνους καταβάλλεται παρὰ πολλῶν Γερμανῶν σοφῶν προσπάθεια πρὸς δημιουργίαν ἀναγεννήσεως (Renaissance) τῆς διανοήσεως τοῦ Schleiermacher.

έκαυτήν ἀπὸ τῆς διὰ τοῦ Schleiermacher ἀποπλανήσεως αὐτῆς εἰς τὴν ὑποκειμενικότητα, νὰ ἐπανεύρῃ τὸν προσανατολισμὸν αὐτῆς πρὸς τὴν ἀντικειμενικότητα, νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸ κύριον αὐτῆς θέμα, ὅπερ προέδωκεν ἡ θεολογία τοῦ Schleierm. καὶ ὅπερ εἶναι «ὁ Θεὸς αὐτὸς καὶ ἡ ἔναντι αὐτοῦ θέσις τοῦ ἀνθρώπου». Ἐξ ἄλλου θεολογία μὴ στηριζομένη ἐπὶ τῆς θείας ἀποκαλύψεως καταντῷ φαινομενολογίᾳ καὶ ἀνθρωπολογίᾳ. Ἡ θεολογία, ὡς λέγει ὁ Brunner, ἵνα δικαιολογήσῃ τὴν θέσιν αὐτῆς ἐν τῷ πανεπιστημώ, ὁφείλει νὰ δειχθῇ πιστὴ εἰς τὴν ἀποστολὴν αὐτῆς, τ.ε. ὅντι νὰ προσπαθῇ νὰ συγκαλύπτῃ τὰ πράγματα, νὰ καθορίσῃ σαφῶς ἔκεῖνα τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς θείας ἀποκαλύψεως, ἀτινα ἀναδεικνύουσιν αὐτὴν ἔκτακτον γεγονός ἐν τῷ μίτῳ τῶν γεγονότων καὶ θέτουσιν αὐτὴν εἰς φανερὰν πρὸς τὸ λογικὸν ἀντίθεσιν¹. Καὶ κατὰ τὸν K. Barth δὲ ἡ θεολογία, ἥτις δὲν ἔχει τὸ θάρρος νὰ εἶναι διαφοράς της συμφώνως τῇ φύσει καὶ τῷ πνεύματι αὐτῆς ὁφείλει νὰ εἶναι, θὰ ᾖ το προτιμότερον δι' αὐτὴν νὰ διαλυθῇ (täte besser daran, überhaupt zu liquidieren).

‘Ἡ τοιαύτη δ’ ὅμως στάσις τῶν διαλεκτικῶν ἔναντι τῆς σχλαϊερμαχεριζούσης νεωτέρας φιλελευθέρας θεολογίας, παρὰ τὴν πρὸς τοὺς συντηρητικοὺς δεξιοὺς συγγένειαν καὶ συμπάθειαν τῶν πλείστων ἐξ αὐτῶν, δὲν σημαίνει ἐπανόδον εἰς τοὺς κόλπους τῆς ὀρθοδόξου προτεσταντικῆς θεολογίας, ἦν, εἰ καὶ μετὰ ὀλιγωτέρας σφοδρότητος, ἐπικρίνουσιν ὡς διατελοῦσαν καὶ αὐτὴν ἐν τῷ προσώπῳ τῶν Franck, Seeberg, Stange κ.ἄ. ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Schleiermacher καὶ ὡς ὅρμωμένην καὶ αὐτὴν ἀπὸ τῆς θρησκευτικῆς τοῦ ἀνθρώπου συνειδήσεως καὶ οὐχὶ ἀπὸ τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ.

Τὰς μεγάλας ὑπερκοσμίους τῆς θείας ἀποκαλύψεως ἀληθείας οἰκειούμεθα, κατὰ τοὺς διαλεκτικούς, διὰ τῆς πίστεως καὶ οὐχὶ ἀπλῶς διὰ τῆς πείρας (θεολογία τῆς ἐσωτερικῆς πείρας) οὔτε διὰ τῆς διανοίας (ὅρθιογισμὸς) ἢ ἄλλης τινὸς δυνάμεως τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, οὔτε διὰ τῆς θρησκείας, ἀλλ’ οὔτε διὰ τῆς θεολογικῆς ἐπιστήμης. Διὰ τῶν μεθόδων δὲ τῆς ἐπιστήμης ταύτης, διὰ τῆς ιστορικῆς καὶ τῆς κριτικῆς μεθόδου, ἡς τὰ δίκαια ἀναγνωρίζει ἡ διαλεκτικὴ θεολογία, διαφωτίζονται μὲν ιστορικῶς, φιλολογικῶς καὶ ψυχολογικῶς τὰ γεγονότα τῆς θείας ἀποκαλύψεως, τὰ ἐν τῇ Βίβλῳ περιεχόμενα, οὐδαμῶς δ’ ὅμως δημιουργεῖται ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ ψυχῇ ἢ βεβαιότης, ἢ διὰ τῆς πίστεως παρεχομένη.

‘Αναπόσπαστος ἀπὸ τῆς πίστεως (καὶ τῆς θεολογίας) εἶναι ἡ ‘Ἐκκλησία, ὡς τὸ φῶς ἀπὸ τοῦ πυρός. ‘Ἀνήκειν δὲ εἰς τὴν ‘Ἐκκλησίαν, τὴν ἀληθινὴν ‘Ἐκκλησίαν, καὶ μαζιτὴν εἶναι τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἐν καὶ τὸ αὐτό, κατὰ τὸν

1. Πρὸς τοὺς ἄλλους καὶ αὐτὸς ὁ K. Barth ἀνομολογεῖ, ὅτι εἶναι διαδός τῆς περὶ θεοπνευστικὰς διδασκαλίας, ἣν προτιμᾷ τῆς ιστορικῆς καὶ κριτικῆς μεθόδου. ‘Ἄλλως δὲ διαδηλώτη τὴν προτιμήσιν· τοῦ· ὑπέρ· τῆς ἐξηγητικῆς μεθόδου τῶν συντηρητικῶν ἐξηγητῶν Hoffmann, Godet, Schlatter κ.ἄ.

Brunner. ‘Η ἀληθινὴ δὲ Ἐκκλησία δὲν εἶναι ἀπλῶς κοινωνία θρησκευτική, ὡς νομίζει ἡ νεωτέρα θεολογία ἀπὸ τοῦ Schleiermacher, ἀλλ’ εἶναι ἡ κοινωνία τῆς πίστεως ἡ ἰδρυθεῖσα ἐπὶ τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ τοῦ κηρυχθέντος ὑπὸ τοῦ Ἰ. Χριστοῦ, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς ἔξαπλώσεως τῆς θείας ἀποκαλύψεως ἐν παντὶ τρόπῳ καὶ χρόνῳ, εἶναι τὸ θεῖον ἰδρυμα, οὗ ἡ βάσις εὑρίσκεται ἐν τῇ ἐντολῇ τοῦ Χριστοῦ «πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη». ‘Η ἀληθινὴ Ἐκκλησία ἐδράζεται ἐπὶ τῆς πίστεως εἰς τὴν θεότητα τοῦ Ἰ. Χριστοῦ. Πρὸς τὴν ἀληθινὴν δὲ ταύτην Ἐκκλησίαν, ἥτις στοχάζεται τῆς ἀπονομῆς τῆς ὁφειλομένης εἰς τὸν Θεόν τιμῆς, πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν, ἥτις εἶναι τὸ φυτώριον τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἀληθινῆς μετανοίας, ἀντιδιαστέλλουσιν ὑπὸ τὴν προτεσταντικήν των ἰδιότητα οἱ διαλεκτικοὶ τὴν εἰς τὸν αἰῶνα τοῦτον τῆς σαρκὸς καὶ τῆς ἀμαρτίας ἀνήκουσαν Ἐκκλησίαν, τὴν τὸν συμβιβασμὸν τῆς πίστεως πρὸς τὴν κοσμικὴν ἔξουσίαν καὶ τὸν κόσμον ἐν γένει ἐπιδιώκουσαν, τὴν Ἐκκλησίαν τὴν ὑπὸ τοῦ Kierkegaard, τοῦ Kutter κ.ἄ. κατηγορηθεῖσαν. ‘Η Ἐκκλησία δὲν πρέπει νὰ συγχέπται πρὸς τὴν φωνὴν τοῦ Θεοῦ ἢ πρὸς τὴν θείαν ἀποκάλυψιν. Τὸ θέμα τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ, δ λόγος τοῦ Θεοῦ, δν ὁφείλει αὐτῇ νὰ κηρύσσῃ ὡς εὑρίσκει αὐτὸν ἐν τῇ Βίβλῳ, ὅπερ καθῆκον, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν Ῥωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν, παρημέλησεν ἡ προτεσταντικὴ ἐπὶ πολὺν χρόνον, κατὰ τὸν K. Barth¹. ‘Αλλοίμονον, κατ’ αὐτὸν, εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ὅταν λησμονήσῃ τὰ δύο ταῦτα, δηλ. τὸ soli Deo gloria καὶ τὸ sola fide, διότι τότε προφανής εἶναι δ μέγιστος κίνδυνος, δν διατρέχει κατὰ τοὺς διαλεκτικοὺς ἡ Ἐκκλησία νὰ ἔξατμισθῇ καὶ νὰ μετατραπῇ εἰς Θρησκείαν. Διατί; Διότι ἐν τῇ Θρησκείᾳ εἰς τὸν Θεόν δὲν ὑπάρχει πράγματι αὐτὸς δ Θεός, ἀλλὰ μόνον δ θρησκευτικὸς ἀνθρωπος μετὰ τοῦ παρατολμοτάτου τιτανισμοῦ αὐτοῦ. Διότι ἡ θρησκεία εἶναι, κατὰ τὸν K. Barth, ἡ ψύστη ἀνθρωπίνη προσπάθεια, δικαστική ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ διότι ὁ Θεός τῆς θρησκείας εἶναι ὁ Θεός τοῦ ἀνθρώπου, τὸ δημιούργημα τῆς φαντασίας αὐτοῦ. Εἶναι μὲν ἡ θρησκεία μία τῶν σοβαρωτάτων προσπαθειῶν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς σχηματισμὸν ἐντυπώσεως περὶ τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ Θεοῦ, ἀλλ’ ἡ προσπάθεια αὐτῆς προϋποθέτει παραγγώρισιν τῆς χωριζούσης τὸν ἀνθρωπὸν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἀποστάσεως. Τί εἶναι θρησκεία, ἐκφράζει, κατὰ τὸν K. Barth, τὸ παύλειον «νόμος παρεισῆλθεν, ἵνα πλεονάσῃ τὸ παράπτωμα» (Ρωμ. ε' 20). ‘Η θρησκεία εἶναι ὁ τόπος, ἔνθα γίνεται γνωστὴ ἡ ἀσθένεια τοῦ ἀνθρώπου, ἔνθα γίνεται αἰσθητὴ ἡ δυσαρμονία τοῦ ἀνθρώπου πρὸς ἑαυτὸν καὶ πρὸς τὸ ἄπειρον. ‘Η θρησκεία, ἀντὶ νὰ ἐπιλύσῃ τὰ προβλήματα τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, καθυστά αὐτὸν τοῦτον τὸν ἀνθρώπον ἀνεπίλυτον πρόβλημα. ‘Η θρησκεία, ἀντὶ νὰ εἶναι ἀπολύτρωσις τοῦ ἀν-

1. ‘Ο K. Barth ἐν ίδιᾳ πραγματείᾳ δημοσιευθείσῃ ἐν τῷ διαλεκτικῷ θεολογικῷ περιοδικῷ Zwischen den Zeiten (1928, τεῦχος 4) ἐπραγματεύθη «περὶ τοῦ ρωμαιοκαθολισμοῦ, ὡς ζητήματος προβαλλομένου εἰς τὸν προτεσταντισμόν».

θρώπου, ἀποτελεῖ ἀνακάλυψιν τῆς ἀλυτρωσίας αὐτοῦ, εἶναι σκληρὸς ζυγός, ἢ δὲ σημασία αὐτῆς εἶναι διάνατος. 'Ο Χριστὸς εἶναι τὸ τέλος τῆς θρησκείας. «Τέλος νόμου Χριστὸς» (Ρωμ. ι' 4). Τὴν διαλεκτικὴν δ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν θρησκείαν ἀποτελεῖ τὸ εὐαγγέλιον, ἐνῷ ἀποκαλύπτεται διό Θεὸς ὁς Θεὸς τῆς χάριτος καὶ τοῦ ἐλέους. 'Εννοεῖται δτὶ οἱ διαλεκτικοί, καὶ ἴδιᾳ διὰ K. Barth, ἐκλαμβάνουσι τὴν θρησκείαν ἐν τῇ ῥωμαντικῇ καὶ πιετιστικῇ αὐτῆς ἐκδοχῇ καθ' ἣν αὕτη οὐδὲν ἄλλο σημαίνει ἢ τὴν ὑποκειμενικήν, τὴν ἀνθρωπίνην πλευρὰν τῆς σχέσεως τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεόν (Schleiermacher), κατηγοροῦσι δὲ τῆς ἀπὸ τοῦ Scheiermacher καὶ ἐφεξῆς θεολογίας, ὡς βασισθείσης ἐπὶ τῆς ὑποκειμενικότητος (Subjekt. Erlebnis) καὶ προδωσάσης, ὡς εἴπομεν, καὶ τὸ κύριον αὐτῆς θέμα, ὅπερ εἶναι διό Θεός. Εἶναι δὲ προφανές, δτὶ διαίτη περὶ θρησκείας γνώμη τῶν διαλεκτικῶν εἶναι ἐπακόλουθον τῆς θεμελιώδους ἰδέας αὐτῶν περὶ τῆς «ἀπειρουποιοτικῆς διαφορᾶς μεταξὺ Θεοῦ καὶ κόσμου», οὗ μέρος ἀποτελεῖ διό ἀνθρωπος (βλ. σελ. 175).

5. Τὸ ήθικὸν πρόβλημα ἐν τῇ διαλεκτικῇ θεολογίᾳ.

Παρὰ τὸ καίριον κατὰ τοῦ ἀνθρωποκεντρισμοῦ πλῆγμα τῆς διαλ. θεολογίας, ἡτις διακρίνεται ἐπὶ ἄκρῳ θεοκεντρισμῷ, ἐν τούτοις δὲν ἔλλείπει ἐνταῦθα τὸ διαφέρον περὶ τὸ πρόβλημα τῆς 'Ηθικῆς, ὅπερ ἔχει ὡς ὑποκειμενὸν τὰς πράξεις τοῦ ἀνθρώπου ἐντὸς τοῦ αἰῶνος τούτου. 'Ως προϋπόθεσιν τῆς 'Ηθικῆς θεωρεῖ διὰ K. Barth τὴν αὐτὴν πρὸς τὴν τῆς Δογματικῆς, δηλ. τὴν ῥιζικὴν μεταξὺ Θεοῦ καὶ κόσμου διαρχίαν. 'Ενώπιον τοῦ Θεοῦ δὲν ἴσχυουσιν αἱ ἀξίαι, τὰ ἀγαθά καὶ οἱ σκοποὶ τοῦ παρόντος κόσμου, μηδ' αὐτῶν τῶν θρησκευτικῶν καὶ ήθικῶν ἔξαιρουμένων. 'Ο Θεὸς ἀποδεικνύει σχετικὰ πάντα ταῦτα καὶ καθιστᾷ τὸν ἀνθρώπον προσεκτικὸν ἀπέναντι τῶν πραγμάτων τοῦ κόσμου τούτου. «Μή συσχηματίζεσθε τῷ αἰῶνι τούτῳ» (Ρωμ. ιβ' 2). Οὐ μόνον δὲ ἡ προϋπόθεσις, ἀλλὰ καὶ τὸ θέμα τῆς 'Ηθικῆς εἶναι τὸ αὐτὸς πρὸς τὸ τῆς Δογματικῆς, δηλ. τὸ soli Deo gloria, ὅπερ ἐν τῇ Δογματικῇ αὐτοῦ διὰ K. Barth προσπαθεῖ νὰ ἐναρμονίσῃ πρὸς τὸ sola fide, συμβιβάζων οὕτω καλβινισμὸν καὶ λουθηρανισμὸν¹.

Διὰ τοῦ ήθικοῦ προβλήματος, διὰ τῆς ἐρωτήσεως δηλ. τί ὁφείλομεν νὰ πράττωμεν, θέτει διό ἀνθρωπος εἰς ἐνέργειαν τὴν ἑαυτοῦ σχέσιν πρὸς τὸν Θεόν καὶ ἀναλαμβάνει τὰς συνεπείας τῆς κρίσεως τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ, τῆς εἰς θάνατον καταδίκης αὐτοῦ. 'Η θεμελιώδης δὲ εἰς αὐτὸν ἀπίντησις εἶναι ἡ ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ ἀφεσίς τῶν ἀμαρτιῶν. "Οθεν δι-

1. 'Ως πρὸς τὸν ἔτερον ἀρχηγὸν τῆς Δ.Θ., τὸν Gogarten, ἀξία προσογῆς ἡ παρατήρησις τοῦ W. Ko e p r (Die gegenwärtige Lage und die Dial. Theologie 1930 σελ. 93), καθ' ἣν «ἡ μεγάλη δύναμις τῆς θεολογίας τοῦ Gog. δεικνύεται ἐν τῇ ἐνέργειᾳ, μεθ' ἣς συνδυάζονται πάρ' αὐτῷ Δογματικὴ καὶ 'Ηθική».

χριστιανικὴ ἡθικὴ εἶναι ἡθικὴ τῆς χάριτος (ἀφεσις ἀμαρτιῶν), οἷαν ἡθέλησαν αὐτὴν καὶ οἱ μεταρρυθμισταί, καὶ οὐχὶ ἡθικὴ τῆς συνειδήσεως, οἷαν ἐξεδέξαντο τὴν Ἡθικὴν ὁ Kant καὶ ὁ Ritschl. Ὁ δὲ χριστιανικὸς βίος εἶναι κυρίως κατόρθωμα τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, ἥτις εἶναι ἡ ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου κυριαρχία τοῦ Θεοῦ. Τὸν χριστιανικὸν βίον, κυριολεκτικῶς εἰπεῖν, δὲν ζῶμεν ἡμεῖς, ἀλλ’ ὁ Θεὸς ἐν τῷ Ἰ. Χριστῷ διὰ τοῦ ἀγίου Πνεύματος δί’ ἡμᾶς καὶ ἐν ἡμῖν. "Αν δὲ ἡ Ἀγ. Γραφὴ χαρακτηρίζει τὸν χριστιανικὸν βίον ὡς αὐτοθυσίαν, ἡ θυσία αὕτη νοεῖται ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς εὐγνώμονος καὶ εἰς τὸν Θεὸν τὴν τιμὴν ἀπονεμούσης ἀφοσιώσεως τοῦ ἀνθρώπου. Αἱ ἡμέτεραι θυσίαι εἶναι μόνον ἡχώ τῆς μεγάλης θυσίας τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ παραδόσει τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ὑπὲρ ἡμῶν. "Η βαθυτάτη δ’ ὅμως ἀβεβαιότης περὶ τῆς ἀξίας τῆς ἡμετέρας ἐργασίας δέον νὰ γεννήσῃ ἐν ἡμῖν τὴν στερροτάτην θέλησιν, ὅπως παραγάγωμεν ὀρθήν, ὑγιᾶ καὶ τελείαν ἐργασίαν, λέγει ὁ K. Barth. Καὶ ὡς «πρωταρχικὸν μὲν ἡθικῶς πράττειν» τοῦ ἀνθρώπου θεωρεῖ οὗτος τὴν μετάνοιαν, τὸ δὲ «δευτερεῦον ἡθικῶς πράττειν» διακρίνει εἰς «θετικὸν» καὶ «ἀρνητικόν», ἀλλ’ ἀρνεῖται τὴν ἀκριβῆ καὶ ἀπόλυτον ἡθικὴν τῶν κατ’ αὐτὸν «δευτερευουσῶν πράξεων». Γνώρισμα δὲ τῆς γνησίας ἡθικῆς τῆς χάριτος εἶναι, κατὰ τοὺς διαλεκτικούς, διτὶ αὕτη σημαίνει καταδίκην τῆς ἀκριβολόγου ὄλικῆς ἡθικῆς καὶ τὸ τέλος τῶν ἀπολύτων ἀπαντήσεων, τοῦ ἡθικοῦ χαρακτῆρος τῆς χριστιανικῆς Ἡθικῆς ἐγκειμένου ἐν Ζητήμασιν, εἰς ἀ μόνον ὁ Θεὸς δύναται νὰ δώσῃ ἀπάντησιν, κατὰ τὸν Barth. "Η δὲ θεολογικὴ Ἡθική, κατ’ αὐτόν, δὲν ἐπιτρέπεται οὐδαμῶς νὰ θέλῃ νὰ εἴπῃ ἀμέσως, τί εἶναι ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ.

6. Ούσια τῆς διαλεκτικῆς μεθόδου.

Τὴν ὀνομασίαν διαλεκτικὴ πρασέλαβεν ἡ θεολογία τῆς ὁμάδος τοῦ K. Barth ἀπὸ τῆς μεθόδου, ἣν χρησιμοποιεῖ. Κατὰ τοὺς θεολόγους δηλ. τούτους, περὶ τῶν ὑπερβατικῶν ἀληθειῶν τῆς θείας ἀποκαλύψεως, περὶ τῶν ἀρχῶν καὶ περὶ τῆς σχέσεως τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν κόσμον (ἀτινα, κατὰ τὸν Barth, ἀποτελοῦσι τὸ θέμα τῆς τε ἀληθινῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς Βίβλου, ὡς εἰπομέν), δὲν δύναται τις νὰ ὀμιλῇ καὶ νὰ ἐκφράζηται μονολογικῶς, εἴτε δι’ ἀπλῆς καταφάσεως εἴτε δι’ ἀπλῆς ἀποφάσεως, ἀλλὰ μόνον δι’ ἀντιθέσεων, ὃν ἡ μὲν αἵρεται ὑπὸ τῆς δέ. "Ο τρόπος οὗτος εἶναι ἡ διαλεκτικὴ μέθοδος, ἣν χρησιμοποιεῖ, κατὰ τὸν Barth, καὶ ἡ ἀληθινὴ φιλοσοφία (πρβλ. τὰς ἀντινομίας τοῦ Kant)¹ καὶ ἥτις δὲν ἔξαντλεῖται οὔτε εἰς ὁριστικὰς θέσεις οὔτε εἰς ὁριστικὰς ἀρνήσεις, ἀλλ’ ἀναζητεῖ τὰς ἀρχάς, αἰτινες εὑρίσκονται ἐν τῷ μέσῳ ἢ μᾶλλον ἐπέκεινα ἀμφοτέρων τούτων. Οἶον, περὶ τοῦ Ἰ. Χριστοῦ δὲν δύναται νὰ εἴπῃ τις ἀπλῶς,

1. "Ως πρὸς τὴν μέθοδον ταύτην πρβ. τὰς ὑπερβατὰς νοήσεις" τοῦ Διονυσίου τοῦ Ἀλικαρνασσέως (περὶ Θουκυδίου 52), δηλ. νοήματα ἐκφερόμενα ἐν ἀντιστρόφοις φράσεσι. Πρβλ. καὶ Ἀριστοτέλους Ρητορ. 31, 5 καὶ Στράβωνος 342, 370.

ὅτι εἶναι Θεός ή ἀπλῶς ὅτι εἶναι ἀνθρωπος, ἐκατέρας τῶν κατηγοριῶν τούτων οὕσης ἀνεπαρκοῦς εἰς παράστασιν τῆς οὐσίας τοῦ μυστηριώδους τούτου προσώπου καὶ ἐντεῦθεν λαλοῦμεν περὶ δύο φύσεων αὐτοῦ καὶ ἀποκαλοῦμεν αὐτὸν θεάνθρωπον. "Ἐπειτα τὴν χριστιανικὴν πεῖραν δὲν δύναται τις νὰ νοήσῃ καὶ ἐκφράσῃ οὕτε ἀπλῶς διὰ τῆς λέξεως χάρις, ἡτις δὲν δύναται νὰ νοηθῇ ἀνευ τῆς ἀμαρτίας, ἀλλ' οὕτε ἀπλῶς διὰ τῆς λέξεως ἀμαρτίας, εἰμὴ διὰ τῆς παραδόξου συνθέσεως ἀμφοτέρων. Καὶ τοῦτο μὲν δὲν σημαίνει, ὅτι καὶ ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ Θεοῦ τὸ αὐτὸν συμβαίνει, ἀλλ' ὅτι ἡ συνειδήσεις τοῦ ἀνθρώπου εἶναι τετμημένη, ἀντιθετική, διαλεκτική, τῆς ἐν τῷ ἀνθρώπῳ διαρχίας ἀποβαίνοντος ἐν τῷ Θεῷ, ὡς λέγει διὰ Barth. Τούτου δ' οὕτως ἔχοντος, τὸ νὰ θέλῃ τις ν' ἀποφαίνηται περὶ τοῦ περιεχομένου τῆς πίστεως διὰ κρίσεων ἀπλῶν, κατηγορηματικῶν καὶ λίαν συγχεκριμένων μαρτυρεῖ περὶ τῆς ἀλαζονείας τοῦ ἀνθρώπου, ἀξιοῦντος νὰ κατανοήσῃ τοιουτορόπως τὸ μυστήριον τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἑαυτοῦ ὑπάρξεως. Παρὰ πάντα δ' ὅμως ταῦτα, ἡ θεολογικὴ διανόησις δὲν εἶναι συλλογιστικὴ σκέψις οὕτε σκέψις παίζουσα ἐν λέξεσιν, ἀλλ' ἀντιμετώπισις τῆς πραγματικότητος, εἶναι existentialles Denken. "Αν δ' ἡ χρησιμοποίησις τῆς διαλεκτικῆς μεθόδου καθιστᾷ τὸ περὶ τῶν θείων ἀληθειῶν λαλεῖν παραδοξοφανές, τοῦτο δὲν πρέπει τὸ παράποναν νὰ ἐκπλήγητη τινά, κατὰ τὸν K. Barth, διότι παραδοξολόγος καθόλου εἶναι ἡ γλῶσσα τοῦ ἀνθρώπου προκειμένου περὶ τοῦ Θεοῦ, παραδοξόλογος δὲ διὰ τῆς ἀνθρώπους εἶναι καὶ αὐτὴ ἡ γλῶσσα τοῦ Ἰησοῦ ἐνίστηται.

Γ. ΚΡΙΣΕΙΣ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΔΙΑΛ. ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ ΙΔΙΑ ΕΞ ΕΠΟΥΦΕΩΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ

Ἡ Δ. Θ., ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, εὗρε μὲν καὶ ἔξακολουθεῖ εὑρίσκουσα ζωηροτάτην ἀπήχησιν καὶ πλείστους θιασώτας μεταξὺ πάντων τῶν διαμαρτυρομένων θεολογικῶν στρατοπέδων, συνήντησε δ' ὅμως καὶ ἔντονον ἀντίδρασιν παρὰ παλαιοῖς καὶ νεωτέροις θεολόγοις, μάλιστα τῆς φιλελευθέρας παρατάξεως. Τὸ ὅτι δὲ η Λ. Θ. εὑρίσκει μιασμάτως μεταξὺ πάντων τῶν στρατοπέδων, ἔχειγεῖται τοῦτο μὲν ἐκ τοῦ ὅτι ἐν ἀπάσι τοῖς θεολογικοῖς στρατοπέδοις ἐπικρατεῖ ἀπαρέσκεια ἐκ τῆς παρούσης καταστάσεως καὶ εἶναι αἰσθητὴ οὐ μόνον ἡ σοβιοῦσα πνευματικὴ καὶ θεολογικὴ κρίσις, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀνάγκη τῆς δημιουργίας νέας καταστάσεως, τοῦτο δὲ ἐκ τοῦ ὅτι ἡ θεολογία αὗτη περιέχει στοιχεῖα ἴκανα ποιοῦντα τοὺς θεολόγους καὶ ταύτης καὶ ἐπείνης καὶ σύμσθητος παρατάξεως. Εἰς ταῦτα θὰ ἀδύνατό τις νὰ προσθέσῃ καὶ τὴν θεραύνητα τῆς θρησκευτικῆς προσωπικότητος τοῦ K. Barth καὶ τοῦ Gogarten, τοῦ Thurneyson καὶ τοῦ Em. Brunner, τὴν θρησκευτικὴν ζωὴν τὴν σφίζουσαν ἐν τοῖς αὐγγράμμασιν αὐτῶν καὶ τὸν οἰνονί προφητικὸν τόνον τῶν λεγομένων ὑπ' αὐτῶν. Τὸ ὅτι οἱ διαλεκτικοὶ τονίζουσι τὴν ἀνάγκην τῆς ἐπιστροφῆς εἰς τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ,

δηλ. εἰς τὴν θείαν ἀποκάλυψιν τὴν ἐν τῇ Γραφῇ περιεχομένην, καλλιεργοῦσι θεοκεντρικὴν θεολογίαν, ἀναδεικνύουσιν ἐναντίον τῶν τάσεων πολλῶν φιλελευθέρων (Immanenzträume der Kulturreligion) τὴν ἰδέαν τῆς ὑπερκοσμιότητος (Transzendenz) καὶ καταπολεμοῦσι τὴν ιστοριοκρατίαν καὶ τὴν σχετικοκρατίαν τοῦ E. Troeltsch καὶ τὴν ψυχολογιοκρατίαν τοῦ Friedr. Heiler καὶ εἴτινος ἄλλου, ταῦτα πάντα ἵκανοποιοῦσι τοὺς συντηρητικοὺς θεολόγους, οὓς μόνον τοὺς διαμαρτυρομένους, ἀλλὰ καὶ τοὺς παπικοὺς καὶ ὅρθιοδόξους. Ἐξ ἄλλου ἡ ὑπὸ τῆς νέας ταύτης θεολογίας ἀναγνώρισις τῶν δικαιωμάτων τῆς ιστορικῆς κριτικῆς ἐπὶ τῆς ἀγίας Γραφῆς ἐπέτρεψε καὶ εἰς ῥίζοσπάστην ἔξηγγητήν, οἷος ὁ R Bultmann, νὰ προσέλθῃ εἰς τὰς τάξεις αὐτῆς¹. Ἀφ' ἑτέρου πάλιν ἐκ τῆς ἐναντίον πάντων τῶν στρατοπέδων κριτικῆς τῆς διαλεκτικῆς θεολογίας, ἡτις ἀξιοῦ νὰ εἶναι «διόρθωσις πάσης θεολογίας» (Korrektive zu aller Theologie), κατὰ τὸν K. Barth, ἔτι δὲ καὶ ἐκ τῶν ὑποχωρήσεων, ἀς ποιεῖται πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ πρὸς τὰ ἀριστερά, ἔξηγεῖται ἡ κατ' αὐτῆς ἀντιπάθεια πολλῶν ἀντιπροσώπων τῶν διαφόρων παρατάξεων.

Οὐ μόνον δὲ ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν καὶ θαυμαστῶν, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τινῶν πολεμίων αὐτῶν², καὶ δὴ καὶ ὑπὸ παπικῶν³ κριτικῶν ἀναγνωρίζεται ὡς ἐν μέρει ἡ ἐν ὅλῳ ἐπιτυχής ἡ ἀπόπειρα τῶν διαλεκτικῶν πρὸς ἀνανέωσιν τοῦ πνεύματος τῶν παλαιῶν μεταρρυθμίσεως καὶ τῆς Βίβλου, οἱ δὲ Λουθηρανοὶ ἀνευρίσκουσι, τούλαχιστον ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ καλβινιστοῦ Barth, τὴν μεταξύ καλβινισμοῦ καὶ λουθηρανισμοῦ παλαιὰν ἀντίθεσιν. Λεπτομερέστερον δὲ εἴτε τοῦ Barth, ἀς ἔξηγητοῦ ἀντιρρήσεων τοῦ Jülicher, τοῦ Wernle καὶ εἴτινος ἄλλου, αἵτινες δὲν ἔχουσι θέσιν ἐνταῦθα, ἡ κατὰ τὴς διαλεκτικῆς θεολογίας κριτικὴ στρέφεται κυρίως περὶ τὰ ἐξ ἧς σημεῖα.

α') Μάλιστα ὑπὸ τῶν συντηρητικῶν λουθηρανῶν καὶ τῶν λουθηρανι-

1. Οἱ διαλεκτικοὶ ἀρκοῦνται εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἀπείρου ποιοτικῆς διαφορᾶς μεταξύ χρόνου καὶ αἰωνιότητος ἀφ' ἐνὸς καὶ τῆς ἀνάγκης «τῆς συγκεντρώσεως ἐπὶ τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ» ἀφ' ἑτέρου, πέρα τῶν ὅποιων, κατὰ τοὺς λόγους τοῦ K. Barth, «ἔκαστος δύναται νὰ παραμένῃ ἐν τῇ σχολῇ, εἰς ἣν ἀνήκει, καὶ πλησίον τοῦ ἐαυτοῦ διδασκάλου» (Κοερρ μν. Ἑ. 68).

2. Μεταξύ τούτων δύναται νὰ συγκαταλεγῇ καὶ δ. B. Dörrries, δοτις ἐν τῷ ἀντιδιαλεκτικῷ ἔργῳ αὐτοῦ *Der ferne und der nahe Gott* (1927) ἀναγνωρίζει, διτὶ δ. K. Barth, δὸν θεωρεῖ ὡς «δῶρον τοῦ Θεοῦ», ἀνανεοῦ ἔτι τις σημεῖοις τὸ γῆρασιν πνεῦμα τῆς μεταρρυθμίσεως (καὶ δὴ τοῦ Καλβίνου), ἀλλ' ἴσχυρίζεται διτὶ ἐπολλοῖς νοθεύει τὸ πνεῦμα τοῦ Λουθῆρου.

3. 'Ως παράδειγμα ἔστω ἡ κρίσις τοῦ πολλοῦ Ιησουΐτου Przywara, δοτις διαβλέπει ἐν τῇ νέᾳ ταύτῃ θεολογίᾳ «ἀναγέννησιν γηγενιστάτην τοῦ προτεσταντισμοῦ».

ζόντων φιλελευθέρων κατεπολεμήθη ώς άγαν καλβινίζουσα, ἀντιευαγγελική καὶ Π. Διαθήκην ὑπενθυμίζουσα ἡ ὑπὸ τοῦ K. Barth καὶ ἄλλων διαλεκτικῶν ὑπερβολικὴ ἔξαρσις τῆς ὑπερκοσμιότητος τοῦ Θεοῦ¹, Θεοῦ ἀδυσωπήτου, ἀποκρυπτομένου ἐν τῇ σκοτεινότητι τοῦ ἀδιερευνήτου τῷ ἀνθρώπῳ ἐπέκεινα. Ἡ τοιαύτη ὑπερβολικὴ τῆς ὑπερκοσμιότητος τοῦ Θεοῦ ἔξαρσις, πρὸς τοῖς ἄλλοις, νοθεύει, κατὰ τὸν θεολόγους τούτους, καὶ τὴν ἄλλως ἀναδεικνυομένην ὑπὸ τῶν διαλεκτικῶν ἰδέαν τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ Θεοῦ καὶ στηρίζεται μόνον ἐπὶ ὥρισμάνων ὑπερβολικῶν ἐκφράσεων τῆς Ἀγ. Γραφῆς, ἣτις, καὶ μάλιστα ἡ K.Δ. ἐν τῷ συνόλῳ αὐτῆς, θέλει τὸν Θεὸν πανταχοῦ παρόντα καὶ δὴ πατέρα πάντων τῶν ἀνθρώπων, ἀποκαλυπτόμενον οὐ μόνον ἐν τῇ Γραφῇ καὶ ἐν τῷ Ἡ. Χριστῷ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ φύσει καὶ τῇ ιστορίᾳ καὶ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ καὶ δὴ ἐν τῇ συνειδήσει αὐτοῦ.—β') 'Ως ἀγαν καλβινίζουσαν εὑρίσκουσιν οἱ ἐν λόγῳ θεολόγοι καθ' ὅλου τὴν περὶ σχέσεως Θεοῦ καὶ κόσμου καὶ ἀνθρώπου διδασκαλίαν τοῦ K. Barth καὶ τῶν ἑταίρων αὐτοῦ, διδασκαλίαν συμπυκνουμένην ἐν τῷ προσφιλεῖ εἰς τὸν Barth καλβινικῷ ἥρτῳ Finitum non capax infiniti, εἰς δὲ οἱ θεολόγοι ἐκεῖνοι ἀντιτάσσουσι τὸ λουθήρειον Finitum capax infiniti.—γ') 'Επίσης ώς καλβινίζουσαν εὑρίσκουσιν οἱ θεολόγοι ἐκεῖνοι τὴν ἡθικὴν τοῦ Barth καὶ τοῦ Gogarten, ἣν ἐπὶ τῷ ὑπερβολικώτερόν πως χαρακτηρίζουσί τινες ώς ἡθικὴν τῆς ὁργῆς, ἔτι δὲ καὶ τὴν περὶ χάριτος διδασκαλίαν αὐτῶν. Ὁρθῶς δὲ παρετηρήθη καὶ ὑπὸ τῆς ῥωμαιοκαθολικῆς κριτικῆς², ὅτι ἡ περὶ ἀμαρτίας ἐκδοχὴ τοῦ Barth, ἣτις ἄλλως τε δὲν δίδει ἀπάντησιν εἰς τὸ ζήτημα περὶ ἀφέσεως, δὲν καταλείπει τόπον εἰς τὴν θετικὴν σαφῆ ἡθικήν.' Άλλως τε διὰ τῆς ὑπερέξαρσεως τῆς ὑπερκοσμιότητος τοῦ Θεοῦ καὶ μάλιστα διὰ τῆς τελείας ἔξαυθενώσεως τοῦ ἀνθρώπου, παρ' ᾧ ἔχει τελείως δῆθεν καταστραφῆ ἡ εἰκὼν τοῦ Θεοῦ (imago Dei), κατὰ τὸν Barth, παραγνωρίζεται ἡ πραγματικὴ φύσις τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ σχετικὴ ἱκανότης αὐτοῦ εἰς τὸ ἡθικῶς πράττειν.—δ') 'Επικρίνεται ἡ ὑπερβολικὴ ἔξαρσις τοῦ ἀντικειμενικοῦ πόλου τῆς θρησκευτικῆς γνώσεως, ώς γινομένη ἐπὶ ζημιᾷ τῆς ὑποκειμενικότητος, εἰς δὲ τὴν θεολογίαν τοῦ λόγου ἀντιτάσσεται ἡ θεολογία τῆς πείρας. Ἰδίᾳ δέ τινες τῶν πιστῶν εἰς τὸν Λουθηρανισμὸν θεολόγων, παρ' ᾧ ἔξαρτεται ὑπὸ πιστῆς εὐφροσύνης αἰσιοδεξίας ἡ σημασία τῆς ὑπὸ τῆς πίστεως παρεχομένης βεβαιότητος, κατακρίνουσι τὴν περὶ πίστεως διδασκαλίαν τοῦ Barth καὶ τῶν ἄλλων διαλεκτικῶν, ἣν χαρακτηρίζουσιν, διμοῦ μετ' ἄλλων θεολόγων, ώς θεολογίαν τῆς ἀπελπισίας, ἀν καὶ ἡ θεολογία αὕτη δὲν εὑρίσκεται ἐν τῷ σημείῳ τούτω πόρρω τῆς getrostete Verzweiflung (τῆς παραγγερημένης ἀπελπισίας) τοῦ Λουθήρου. Ἐξ ἄλλου

1. Εἶναι γνωστόν, ὅτι ἡ ἴδεα περὶ τοῦ ἔκδικητοῦ Θεοῦ, ἣν δὲ Λουθηρος ἐνέβλεπε καὶ ἐφοβεῖτο ἐν τῷ ῥωμαικῷ καθολικισμῷ, ἐνεφανίσθη μᾶλλον ἀμείλικτος ἐν τῷ καλβινισμῷ, τοῦ ἑταίρου δημοσθήρημα εἶναι ἡ τῷ K. Barth προσφιλῆς ἥρτα Soll Deo gloria.

2. H. L a n e n a u e r, Die Grundlagen der religiösen Erfahrung bei K. Barth, 1927 σελ. 67.

δὲ μέμφονται τὸν Barth, ὅτι, ἐνῷ εἶναι ἔχθρὸς τῆς ὑποκειμενικότητος, παράγνωρίζει τὸν κινδύνους, εἰς οὓς εἶναι ἐκτεθειμένη ἡ «πνευματική» ἢ «θεολογική» ἔρμηνεά τῆς ἀγ. Γραφῆς, μάλιστα καθ' ὃν τρόπον γίνεται αὕτη ὁπ' αὐτοῦ.—ε') 'Υπὸ τῶν συντηρητικώτερων, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τινῶν μᾶλλον φιλελευθέρων θεολόγων κακίζονται οἱ διαλεκτικοὶ θεολόγοι, ὡς παραγνωρίζοντες τὴν ἀξίαν τῆς ἱστορίας τοσοῦτον, ὡστε νὰ ἐκφράζωνται ἀδιαφόρως περὶ τοῦ «κατὰ σάρκα» Ἰησοῦ, δηλ. τοῦ Ἰησοῦ τῆς ἱστορίας, καὶ νὰ διακρίνωσι μεταξὺ «ἱστορικοῦ» καὶ «ὑπεριστορικοῦ» Ἰησοῦ, τοῦ Ἰησοῦ τῆς πίστεως, ἡς παρεκτροπῆς ἐπακόλουθον εἶναι ὁ παραμερισμὸς τοῦ βίου τοῦ Ἰησοῦ ὡς πηγῆς τοῦ ἡθικοῦ βίου καὶ ὡς ἡθικοῦ προτόπου¹. — ε') Πολλοὶ τῶν ἀντιπάλων ἐμέμφησαν τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς διαλεκτικῆς κινήσεως καὶ διότι, ἐνῷ ἀποκηρύσσουσι τὰς παλαιοτέρας θεολογικὰς ἀποπείρας συμβιβασμοῦ τοῦ Χριστιανισμοῦ πρὸς τὴν φιλοσοφίαν, ἔξ ἀλλου αὐτοὶ διατελοῦσιν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς φιλοσοφίας, μεταχειρίζονται μέθοδον φιλοσοφικήν, τὴν διαλεκτικήν, καὶ αὐτὸ τοῦτο φιλοσοφοῦσιν². — ζ') "Ενιοὶ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς πρακτικῆς μάλιστα θεολογίας λογίζονται τὰς ἀρχὰς τῆς διαλεκτικῆς θεολογίας ὡς μὴ εὐνοούσας τὴν πρακτικὴν χριστιανικὴν δρᾶσιν καὶ παραπονοῦνται, τούλαχιστον ἐν Γερμανίᾳ, ὅτι οἱ νεαροὶ θιασῶται τῆς διαλεκτικῆς θεολογίας ἀπέχονται τῆς κοινωνικῆς καὶ ἱεραποστολικῆς δράσεως.—η') Πολλοὶ τῶν πολεμίων τῆς νέας θεολογίας διετύπωσαν μομφὰς κατὰ τῶν διαλεκτικῶν ἐπὶ ἐλλείψει ὁμοφωνίας περὶ τὴν ἐκδοχὴν τῆς παραδόξου μεθόδου αὐτῶν³, ἔτι δὲ καὶ ἀντιρρήσεις περὶ τῆς χρησιμότητας τῆς μεθόδου ταύτης εἰς τὴν κατανόησιν τοῦ εὐαγγελίου, μεθόδου ἣν χαρακτηρίζουσιν ὡς «ξένον σῶμα» (Fremdkörper) καὶ ὡς σχολαστικήν, δυσχεραίνουσαν δὲ μᾶλλον ἡ διευκολύνουσαν τὴν κατανόησιν τοῦ εὐλήπτου εὐαγγελίου. Τέλος θ') Θεωροῦμενται ὡς ὑπερβολικαὶ καὶ παράδοξοι ἔνιαι τῶν περὶ θρησκείας κρίσεων τῶν διαλεκτικῶν.

‘Ως ἐν παρόδῳ δ’ ἀναφέρομεν τὰς κατὰ τοῦ K. Barth καὶ τῶν ἀλλων διαλεκτικῶν μομφὰς ἐπὶ σκεπτικισμῷ, μαρκιωνιτισμῷ (Jülicher, E. Förster), ἐπὶ ἀρνήσει τῆς ἱστορικότητος τῆς σταυρώσεως καὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Ι. Χριστοῦ (B. Dörrries), ἔτι δὲ καὶ ἐπὶ χιλιασμῷ. ‘Αλλ’ αἱ μομφαὶ αὗται, αἵτινες τυγχάνουσι καὶ ἀναγνωρίζονται ὡς ἀσύστατοι καὶ ὑπὸ αὐτῶν τῶν εἰλικρινεστέρων πολεμίων αὐτῶν, διφείλονται εἰς παρεξήγησιν μονομερειῶν τινῶν⁴ καὶ ὑπερβολικῶν τινῶν καὶ παραδόξολόγων ἐκφράσεων τῶν δια-

1. B. Dörrries μν. ἔ. σελ. 99.

2. Schmidt - Japing. Die christologischen Anschauungen der Dia-lekt. Theologie 1925 σελ. 91 ἔξ.

3. Bl. Παρὰ Κορρ. μν. ἔ. σελ. 68 ἔξ.

4. ‘Η μονομέρεια καὶ ἡ ὑπερβολὴ καὶ ἡ παραδοξία ἐκφράσεων τινῶν ὑπομυνήσκουσι τὸν ‘Ελληνα ἀναγνώστην τοῦ K. Barth τὰ συγγράμματα καὶ τὰ δημοσιεύματα καθ’ ὅλου τοῦ ‘Αποστόλου Μακράκη, πρὸς ὃν καὶ ἄλλας τινὰς ὁμοιότητας ἡ ἀναλογίας νομίζομεν ὅτι ἐμφανίζει ὁ

λεκτικῶν καὶ μάλιστα τοῦ K. Barth, οὗ ἡ θεολογία, μεστὴ οὖσα παραδοξοτήτων καὶ ἀντιφάσεων (χωρὶς διὰ τοῦτο νὰ παύῃ νὰ θεωρῆται ὡς πλείστης προσοχῆς καὶ σπουδῆς ἀξίου), ὑπομιμήσκει, ὥσπερ καὶ ἡ ἐπίσης παραδοξόλογος καὶ ἀντιφατικὴ θεολογία τοῦ Καλβίνου, τὴν καταπληκτικὴν συνύπαρξιν τοσούτων ἀντιθέσεων ἐν τῷ φυσικῷ ἔδαφει καὶ τῷ κλίματι τῆς ὥραίας αὐτῶν χώρας, τῆς Ἐλβετίας¹.

* * *

Εἰς τὰ ἀνωτέρω παρατηρηθέντα προσθετέαι καὶ αἱ ἑξῆς ἐξ ἐπὶ ψεως ως ὁρθοδόξοις ήμέτεραι παρατηρήσεις περὶ τῆς διαλεκτικῆς θεολογίας.

α') Ἐν πρώτοις ὑπὸ τοῦ ὀρθοδόξου θεολόγου, ὡς ἀνήκοντος εἰς Ἐκκλησίαν, ἡς ἡ θρησκευτικὴ ζωή, παρὰ τοὺς ἀδίκους καὶ ἄγνοιαν τῶν πραγμάτων προδίδοντας χαρακτηρισμὸν ἑτεροδόξων τινῶν (Kultusgemeinschaft, erstarrte Mumie κ.λ.π.), δέοντως ἐκτιμᾶται καὶ ὑπὸ διαμαρτυρομένων² καὶ ῥωμαιοκαθολικῶν³ ἐπὶ θεολόγων, πρέπει νὰ ἔξαρθῃ ὁ κατ' ἔξοχὴν θρησκευτικὸς χαρακτὴρ τῆς νέας ταύτης ἐν τῷ προτεσταντισμῷ κινήσεως καὶ νὰ χαιρετισθῇ ὁ ἐν αὐτῇ ζωηρότατος πρὸς θρησκευτικὴν ἀναγέννησιν πόθος ὑπὸ τὴν διττὴν αὐτοῦ, ἀρνητικὴν τε καὶ θετικήν, ἐκδήλωσιν. Καὶ ἀρνητικῶς μὲν ἐκδηλοῦται ὁ πόθος οὗτος ὡς διάγνωσις τῶν ἔξαντλητικῶν νόσων τῆς συγχρόνου διαμαρτυρομένης θεολογίας, τῆς ἐλευθεροφροσύνης (Liberalismus), τῆς ἴστοριοκρατίας (Historismus) καὶ τῆς ψυχολογιοκρατίας (Psychologismus), ὃν δὲ θερία ὑπῆρξεν ἡ ἐπὶ τὸν θρησκευτικὸν τοῦ Προτεσταντισμοῦ βίον ἐπίδρασις. Θετικῶς δὲ ὡς ἐπιστροφὴ εἰς τὴν θείαν ἀποκάλυψιν, εἰς τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, ἡς ἐπιστροφῆς, ὡς καὶ τῆς θρησκευτικότητος καθόλου τῆς ἐν λόγῳ κινήσεως, ἀποτέλεσμα τυγχάνει ἡ ἐν τοῖς κατωτέρω ὑποδειχθησομένοις σημείοις προσέγ-

---

ἐπιφανῆς Ἐλβετὸς θεολόγος, ἀρκεῖ νὰ λάβῃ τις πρὸς ὄφθαλμῶν, ὅτι καὶ ὁ Μακράκης ὑπῆρξεν οὐ μόνον θρησκευτικὴ προσωπικότης μεγάλως συντελέσασα εἰς τὴν παρ' ἡμῖν ἀναζωπύρησιν τοῦ θρησκευτικοῦ σιναισθήματος, ἀλλὰ καὶ διότι καὶ οὗτος ἐπεδίωξε τὴν ἀνανέωσιν τῆς θεολογίας καὶ εὐσεβείας τῶν πατέρων τῆς ἑκκλησίας, διπλαὶς ἀναλόγως καὶ ὁ Barth ἐπιδιώκει τὴν ἀναζωγόνην τοῦ κατ' αὐτὸν γνησίων πνεύματος τῆς θρησκευτικῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ ιεροῦ αἰῶνος. 'Ως συμπτωματικὴ δέ, ἀλλ' ἄμα καὶ χαρακτηριστικὴ ἀναλογία μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἀνδρῶν μνημονεύετον τὸ μέρος, ὅπερ ἐν τῇ δράσει ἀμφοτέρων διαδραματίζει ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ. Ἐκεῖνος δ' ὅστις ἤθελε τυχὸν ξενισθῆ ἐπὶ τῇ παρομιώσει ταύτη δὲς μελετήσῃ τὰ συγγράμματα τοῦ K. Barth, ἄμα δὲ δὲς εἰναι βέβαιος, διτι καὶ ἡμεῖς οὐδεμιᾶς παραγγωρέομεν τὴν μεγίστην ἀπόστασιν τῷ χωρίσμων ἔνα τίταδημοιούργητον θεολόγον. Σφαντα ἐν τῇ ὀρθοδόξῃ Ἐλάσθε τοῦ ΙΩ' αἰῶνος, ἀλλ' ἐνὸς πανεπιστημιακοῦ θεολόγου τῆς καλβινικῆς Ἐλβετίας τοῦ K' αἰῶνος.

1. Πρβλ. Ἐπισκόπου Χρυσάνθου, 'Ο χαρακτὴρ τοῦ προτεσταντισμοῦ, κατὰ μετάφρασιν (ἐκ τοῦ ρωσικοῦ) ὑπὸ A. K. Π. Κωνσταντινούπολις. Παράρτημα «Ἐκκλησίας Ἀλγερίας» 1903 σελ. 140.

2. Scheele, Symbolik I 129 καὶ Lieb ἐν Orient und Occident 1929 σελ. 6.

3. Steffes, Katholizismus und Wissenschaft, 1927, σελ. 49.

γισις τῆς διαλεκτικῆς θεολογίας πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας.

β') Συναφῶς πρὸς τ' ἀνωτέρω εἶναι ἐπίσης ἀξιον ἀναδείξεως ἐξ ἐπόψεως ὁρθοδόξου, ὅτι ἡ προτεσταντικὴ θεολογία καθίσταται καὶ πάλιν θεοκεντρικὴ ἀπὸ ἀνθρωποκεντρικῆς, οἷς εἰχε καταντῆσει αὕτη ἐν ταῖς χερσὶ πολλῶν θεολόγων αὐτῆς κατὰ τὰς δύο τελευταίας ἑκατονταετηρίδας, καθ' ἃς ὁ προτεσταντικὸς χριστιανισμὸς μετεβλήθη, κατὰ τὴν εὔστοχον τοῦ Berdjaev¹ παρατήρησιν, εἰς θρησκείαν τῶν καθηγητῶν (Professorenreligion).

γ') Ἐπίσης πρέπει νὰ χαιρετισθῇ μᾶλιστα ἡ ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς κυνήσεως ταύτης ἐπιστροφὴ τῆς διαμαρτυρομένης θεολογίας εἰς τὰς γενικὰς γραμμὰς τῆς χριστολογίας τῆς παλαιᾶς Ἐκκλησίας, ἥτις ἐπιστροφὴ ἐδέχθη τὰς ἐπιθέσεις οὐ μόνον τῶν συντηρητικῶν διαμαρτυρομένων θεολόγων, εὐλόγως θεωρούντων αὐτὴν ὡς ἀτελῆ, ἀλλὰ καὶ τῶν ταραχθέντων ἐπ' αὐτῇ φιλελευθέρων².

δ') "Ἐπειτα δέον ν' ἀναδειχθῇ ἡ ὑπὸ τῆς διαλεκτικῆς θεολογίας ἔξαρσις τῆς τε ὑπερκοσμιότητος τοῦ Θεοῦ, τῆς τε ἰδέας τοῦ Θεοῦ ὡς κριτοῦ καὶ τῆς ἀμαρτωλότητος τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἀνθρώπου, ἥτις, ἀν καὶ γίνεται κατὰ τρόπον ἄγαν καλβινιστικὸν καὶ αὐτὸ τοῦτο ὑπομιμήσκοντα τὴν θρησκείαν τῆς Π. Διαθήκης, ἐν τούτοις εἶναι ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ μᾶλλον τῆς λουθηρανικῆς θεολογίας καὶ εὐσέβειας³ οἰκεία εἰς τὴν βεβαίως ἀλλης τινὸς φύσεως ὁρθοδόξου εὐσέβειαν, ἥς τὸ πνεῦμα τεκμηριοῦται οὐ μόνον ἐν τοῖς συγγράμμασι καὶ μᾶλιστα ἐν ταῖς ὅμιλαις τῶν Πατέρων καὶ πρὸ παντὸς ἐν τῇ Θ. Λειτουργίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ὑμνογραφίᾳ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ βιζαντινῇ εἰκονογραφίᾳ, ἔνθα εὑρίσκομεν, εἰ καὶ μεθ' ἡσσονος ἡ παρὰ τοῖς διαλεκτικοῖς ἐντάσεως καὶ ὑπὸ πνεῦμα διάφορον, ἔξαιρομένην τὴν τε ἰδέαν περὶ τῆς ἀμαρτωλότητος τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ πρὸς τὸν Θεὸν σχέσει αὐτοῦ καὶ τὴν ἰδέαν περὶ τοῦ Θεοῦ ὡς κριτοῦ καὶ μισθαποδότου⁴.

ε') 'Αξία ἐπίσης προσοχῆς τυγχάνει ἡ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν νεωτέραν

1. Orient und Occident 1929 1, σελ. 11.

2. Bl. A u g. L e m a i t r e μν. ἔ. ἐν σελ. 62 ἐξ. 'Ἐνταῦθα σημειωτέα ἡ ἀξία πολλῆς παρὰ τῶν Ἑλλήνων θεολόγων προσοχῆς συμπάθεια—ἐνίων—διαλεκτικῶν—(K. Barth, Lieb) πρὸς τοὺς πατέρας τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας.

3. Γνωστὸν τυγχάνει, ὅτι δὲ Λούθηρος κατεδίκαζε τὴν σχεδὸν συμπίπτουσαν πρὸς τὴν ὁρθοδόξου περὶ Θεοῦ ἀντίληψιν τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας, ὡς δεχομένης ἄγαν αὐστηρὸν Θεόν, κατ' αὐτόν.

4. "Οσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ὑ μνογραφίαν, τὰ τοιαῦτα θέματα ἀναπτύσσονται συχνότατα ἐν τῷ Τριψόλεω, δὲν εἶναι δὲ τὸ παράπαν ἀσυνήθη ἐν τῇ Παρακλητικῇ, τοῖς Μηναῖοις καὶ δῆτα ἐν αὐτῷ τῷ Πεντηκοσταρίῳ (πρβλ. ἐνταῦθα τὰ λεγόμενα κατανυκτικά). Χαρακτηριστικοὶ δὲ διὰ τὴν ἐν τῇ δρθοδόξῳ εὐσέβειᾳ συναίσθησιν τῆς χωριζούσης τὸν ἀνθρωπὸν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἀποστάσεως εἶναι ἀλλοι τε πολλοὶ ὕμνοι πρὸς τὴν Θεοτόκον καὶ πρὸς τοὺς ἀγίους, π.χ. «ὅτι οὐκ ἔχομεν παρρησίαν διὰ τὰ πολλὰ ἡμῶν ἀμαρτήματα, σὺ τὸν ἐκ σοῦ γεννηθέντα δυσώπησον, Θεοτόκε παρθένε». «Πάντων προ-

διαμαρτυρομένην θεολογίαν παρατηρουμένη ἐνταῦθα ἔξαρσις τῆς ἐσχατολογικῆς ἰδέας, ἡτις γνωστὸν τυγχάνει πόσον σπουδαιὸν μέρος διαδραματίζει ἐν τοῖς λόγοις τῶν Ἐλλήνων πατέρων, ἐν τε τῇ ἑλληνικῇ ὑμνογραφίᾳ καὶ ἐν τῇ βυζαντινῇ εἰκονογραφίᾳ¹ καὶ καθόλου ἐν τῇ εὐσεβείᾳ τοῦ ὄρθοδόξου λαοῦ.

Τέλος ζ') δέον νὰ χαρετισθῇ ἔξι ἐπόφεως ὄρθοδόξου ἢ ἐν τοῖς κύκλοις τούτοις ἀνάδειξις τῆς ἰδέας τῆς Ἐκκλησίας.

Ἐξ ἄλλου ὅμως ὁ ὄρθοδοξὸς θεολόγος ἔχει νὰ παρατηρήσῃ καὶ τὰ ἔξῆς περὶ τῆς διαλεκτικῆς θεολογίας: α') "Οτι, ἀν καὶ εἶναι ἀληθὲς ὅτι ὁ K. Barth προσπαθεῖ νὰ συμβιβάσῃ ἐν τισι σημείοις τὸν Λούθηρον μετὰ τοῦ Καλβενοῦ, ἐν τούτοις ἡ θεολογία αὐτοῦ καλβινίζει ὑπὲρ τὸ δέον, μάλιστα ἐν τῇ περὶ Θεοῦ διδασκαλίᾳ. Καταφανῆς δὲ εἶναι ἡ ἐπίδρασις τοῦ καλβινισμοῦ ἐπὶ τὴν περὶ

στατεύεις ἀγαθῆ», «Πάντων θιλιβομένων ἡ χαρά», «Οὐδ σιωπήσομέν ποτε Θεοτόκε», «Τῆς εὐσπλαγχνίας τὴν πύλην ἀνοίξον ἡμῖν, εὐλογημένη Θεοτόκε», «Καὶ σὲ μεσίτριαν ἔχω πρὸς τὸν φιλάνθρωπον Θεόν», «Ἀπόστολοι ἄγιοι πρεσβεύσατε τῷ ἑλεήμονι Θεῷ» κ.λ.π. Τὴν ἐν τοῖς σημείοις τούτοις διαπιστουμένην σχετικὴν καὶ βεβαίως ἀπομεμακρυσμένην ὅμοιότητα τῆς ὄρθοδόξου εὐσεβείας πρὸς τὴν τῶν διαλεκτικῶν, τούλαχιστον πρὸς τὴν τοῦ K. Barth, νομίζομεν ὅτι δυνάμεθα νὰ ἔξηγήσωμεν ἐκ τῆς ἴσχυρᾶς ἐπιδράσεως τῆς ἀγ. Γραφῆς ἐπὶ τοὺς θεολόγους τούτους καὶ ἐπὶ τοὺς "Ἐλληνας πατέρας, ὃν γνωστὴ εἶναι ἡ ὅμοι μετὰ τῆς Γραφῆς ἐπίδρασις τούτων ἐπὶ τὴν ὑμνογραφίαν τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας, ἡτις πάλιν ὅμοι μετὰ τῆς Γραφῆς καὶ τῶν πατέρων ἐπέδρασε ζωηρῶς καὶ ἐπὶ τὴν βυζαντινὴν εἰκονογραφίαν". Ή δὲ διαφορὰ τῆς εὐσεβείας ἀμφοτέρων τῶν μερῶν διφείλεται, πρὸς τοῖς ἄλλοις, καὶ εἰς τὴν διαφορὰν τῆς νοήσεως τῆς 'Αγ. Γραφῆς, ἡτις πάλιν διαφορὰ διφείλεται εἰς τὴν διαφορὰν τῶν προϋποθέσεων τῆς νοήσεως τῆς Γραφῆς καὶ μάλιστα εἰς τὸν ὑπὸ τῶν διαμαρτυρομένων παραγκωνισμὸν τῆς Ἱερᾶς παραδόσεως.

1. Παραλείποντες ν' ἀναφέρωμεν σχετικὰ παραδείγματα ἐκ τῆς ἑλληνικῆς ὑμνογραφίας, ἔνθι ἀνὰ πᾶν βῆμα εὐρίσκομεν τὴν ἐσχατολογικὴν ἰδέαν, πειριζόμεθα εἰς τὰς ἔξῆς γενικωτάτας παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς χριστιανῆς τέχνης καὶ ἰδιᾳ τῆς βυζαντινῆς ἀγιογραφίας. Ή εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ ὡς κριτοῦ, προελθοῦσα καὶ ἐμπνεομένη ἀπὸ τῶν παρὰ τῷ Ματθαῖῳ κε' 32 ἔξ. καὶ ἐν τῇ 'Αποκαλύψει κ' 11 ἔξ. λεγομένων, ἐμφανίζεται ἐν τῇ χριστιανῇ τέχνῃ ἀπὸ τῶν πρώτων αἰώνων (π.χ. ἐν σαρκοφάγοις, εἴτα δ' ἐν τοῖς μωσαϊκοῖς τοῦ ἀγ. Απολλιναρίου τῆς Ραβέννης καὶ ἐν μικρογραφίαις Κοσμᾶ τοῦ Ἰγνωτοπλεύστου, πλὴν οὐχὶ ἐν τῇ αδεστηρᾷ στάσει τοῦ κριτοῦ, ἀλλ' ἐν τῇ τῆς λεγομένης τετραπτίῳ), ἀναπτυσσεται δὲ βραδύτερον ἐν τῇ Δ ὁ σει ὁ πόδη τὸν τύπον τοῦ αὐστηροῦ κριτοῦ κατὰ τὸν Μεσαίωνα καὶ τοὺς νεωτέρους χρόνους (πρβ. Ἕργα Μιχαὴλ Ἀγγέλου κλπ. Βλ. καὶ Krauss R. E. P. ἐν λ. Weltrichter). Ή δὲ τῇ 'Ανατολῇ, κατὰ προφορικὰς ἀνακοινώσεις τοῦ συναδέλφου μου Γ. Σωτηρίου, ἐμφανίζεται κατ' ἀρχὰς ἡ εἰκὼν τῆς ἐτοιμασίας τοῦ θρόνου (πρβ. φωλὶ πάγ' 15 «διαμαρτυρούμενη καὶ κορυφαί ἐτοιμασία τοῦ θρόνου τοῦ ουρανοῦ»), ἡτοι θρόνου κενοῦ μετὰ φρουρῶν ἀγγέλων, ὅπερ θέμα ἐξελίσσεται ἀπὸ τοῦ ιγ' αἰώνος εἰς τὴν μεγαλοπρεπῆ αναγνώρισιν τοῦ πατρὸς οὐσίας· ἵπο δὲ τοῦ θεοτοκοῦ καριαρχεῖ ἐνταῦθα· ἡ εἰκὼν τοῦ Παντοκράτορος μετὰ τῆς δογματικῆς ἐννοίας τοῦ Χριστοῦ ὡς βασιλέως, ἐπομένως καὶ ὡς κριτοῦ, ἔτι δὲ καὶ ἡ εἰκὼν τῆς δεήσεως εἰς τὸν θρόνον τοῦ ουρανοῦ, ἡ θεοτόκος καὶ διαδρομος. (Βλ. καὶ Σωτηρίου, 'Ο Χριστὸς ἐν τῇ τέχνῃ, 1914, σελ. 120 ἔξ.).

καταπτώσεως τῆς θείας ἐν τῷ ἀνθρώπῳ εἰκόνος καὶ περὶ θείας χάριτος καὶ προορισμοῦ διδασκαλίαν, ἀπό τινος δ' ἐπόψεως καὶ ἐπὶ τὴν ἡθικὴν καὶ τὴν χριστολογίαν, ἐν ἣ οὗτος ἀφ' ἐνὸς μὲν δέχεται τὰ ὑπὸ τῆς Α' καὶ Δ' Οἰκουμενικῆς συνόδου περὶ Ἰ. Χριστοῦ θεσπισθέντα, ἀφ' ἐτέρου δὲ διδάσκει, διὰ τοῦ Θεοῦ παρέμεινε κεκρυμμένος καὶ μετὰ τὴν ἐν Χριστῷ ἀποκάλυψιν αὐτοῦ.— β') "Οτι καὶ ἡ νέα αὔτη θεολογία, παρὰ τὸν ἐναντίον τῆς ἐλευθεροφροσύνης (Liberalismus) σφοδρὸν πόλεμον αὐτῆς, οὐχ ἡττον ὅμως ποιεῖται ἵκανας εἰς αὐτὴν παραχωρήσεις, οὕτως ὥστε νὰ δικαιοῦται τις νὰ εἴπῃ, διὰ τοῦ ἀρχηγὸς ἀρχηγὸς αὐτῆς τῷ ἐνὶ ποδὶ πατεῖ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς νεωτερίζούσης (ὅτι ἔστιν δηλ. ὅρθιοι γιζούσης) διαμαρτυρομένης θεολογίας, τῷ δ' ἐτέρῳ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς καλβινέου ὅρθιοδοξίας. Διέτι τί ἄλλο, εἰμὴ παραχωρησις εἰς τὴν νεωτερίζουσαν ἐλευθεροφροσύνην εἰναι ἡ ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Barth ἀναγνώρισις ἀκεραίων τῶν δικαιωμάτων τῆς ἴστορικῆς κριτικῆς καὶ τῆς θρησκειολογικῆς μεθόδου¹; Οὐδὲ δυνάμεθα νὰ κατανοήσωμεν, τίνα θέσιν θὰ ἡδύνατο νὰ ἔχῃ ἐν τῇ θεολογίᾳ τοῦ λόγου ἡ τῆς ἀποκαλύψεως ὁ ἄλλως διακεκριμένος τῆς K. Διατήκης ἐρευνητής, ἄλλ' ἀναγνωρισμένος ῥιζοσπάστης R. Bultmann². Τολμῶμεν δὲ νὰ θεωρήσωμεν τὰς πρὸς τὴν ὅρθιογιζούσαν ἴστορικὴν κριτικὴν παραχωρήσεις τῆς διαλεκτικῆς θεολογίας ὡς ἀντίφασιν πρὸς τὴν θεμελιώδη διδασκαλίαν αὐτῆς περὶ τῶν δλεθρίων ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου ἀποτελεσμάτων τοῦ προπατορικοῦ ἀμαρτήματος. Διέτι πῶς δύναται νὰ συμβιβασθῇ ἡ ἀφ' ἐνὸς μὲν ἔξαρσις τῆς σημασίας τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς θείας ἀποκαλύψεως, ἔξ ἄλλου δὲ ἡ παράδοσις τῆς κατανοήσεως αὐτῆς εἰς τὸν ὡς ἀσθενῆ καὶ ὡς διεστραμένον ἀναγνωρίζομενον ἀνθρώπινον νοῦν; 'Η ἀντίφασις αὕτη καὶ ἄλλαι τινὲς ὑπὸ ἄλλων παρατηρηθεῖσαι ἀντιφάσεις ὀφείλονται τὸ μὲν εἰς τὴν ἔλλειψιν ἐπαρκοῦς ἐκ μέρους τῶν διαλεκτικῶν, τούλαχιστον τῶν πλείστων ἔξ αὐτῶν³, ἀναγνωρίσεως τοῦ κύρους τῆς ἱερᾶς παραδόσεως, τὸ δὲ εἰς τὸ ὅτι ἡ

1. 'Ο Em. Brunner, μὴ ἀναγνωρίζων συγγένειαν μεταξὺ ἄλλων θρησκευμάτων καὶ τῆς χριστιανικῆς ἀποκαλύψεως, δεικνύει μεγάλην ἀποστροφὴν πρὸς τὴν θρησκειολογικὴν καλούμενην μέθοδον. Bλ. Revue de Theologie et de Philosophie, Lausanne 1930 σελ. 48-έξ.

2. Οδυτος ἔχει ἡδη πρὸ πολλοῦ ἀποσχισθῇ τῆς ὅμαδος τοῦ Barth.

3. 'Ως μία τῶν ἐντίμων ἔξαιρέσεων δύναται νὰ μηνημονευθῇ δ γνωστὸς φαρτιανὸς Fritz Lieb, ὑφιγγητής «τοῦ ἀγαπολικοῦ χριστιανισμοῦ» ἐν τῇ διαμαρτυρομένῃ θεολογικῇ σχολῇ τῆς Βόννης καὶ διευθυντής τοῦ ἐπιστημονικοῦ περιοδικοῦ Orient und Oecident, ἐν τῷ α' τεύχει τοῦ δόποιου (1929) ἐδημοσίευσε περισπούδαστον πραγματείαν ὑπὸ τὸν τίτλον Orthodoxy und Protestantismus (σελ. 1-10). 'Ἐν τῇ πραγματείᾳ ταύτῃ, ἡτις εἰναι μεστὴ συμπαθείας πρὸς τὴν Ὁρθοδοξίαν καὶ δὴ πρὸς τὴν δοκιμαζομένην Ρωσικὴν ἐκκλησίαν, γράφει πρὸς τοῖς ἄλλοις τὰ ἔξῆς: «Ἐν τῇ πιστῇ αὐτῆς ἐμμονῇ εἰς τὴν παλαιὰν ἐκκλησιαστικὴν ὁμολογίαν ἡ Ὁρθόδοξος ἐκκλησία ἀποβαίνει κήρυξ τῆς ἀληθείας πρὸς ἕνα προτεσταντισμόν, διστις κατὰ τοὺς μετὰ τὴν μεταρρύθμισιν χρόνους, δὲν μὴ ἀπέβαλε τελείως τὴν πίστιν εἰς τὴν Τριάδα, εἰς τὴν θεότητα τοῦ Χριστοῦ καὶ εἰς τὴν σωματικὴν αὐτοῦ ἀνά-

θεολογία αύτη διετέλεσεν ἐπί τινα χρόνον ἐν τῷ γίνεσθαι, πολλῶν αὐτῆς σημείων βραδέως καὶ μὴ ἐπαρκῶς ἀποσαρφηνισθέντων.

Τὴν θεολογίαν ταύτην ἔχαρακτήρισεν ὁ Emmanuel Hirsch ὡς συμπεφυρμένον σωρὸν ἀναζυμουμένων ἵδεῶν. Ἀλλὰ δικαιότερος καὶ προσφυέστερος φαίνεται ἡμῖν ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ Karl Müller, καθ' ὃν ἡ θεολογία τοῦ K. Barth ἀποτελεῖ γλεῦκος, ὅπερ πρέπει νὰ ζυμωθῇ, ἵνα ἀποβῆ οἶνος διαυγῆς καὶ καλός¹. «Οπως δήποτε ἡ διαλεκτικὴ θεολογία, ἡτις προσφυῶς ἔχαρακτηρίσθη ὡς «θεολογία τῆς κρίσεως» καὶ ἐν ᾧ ἄριστα ἀπεικάζεται ἡ ὑπὸ πάντων ἀναγνωριζομένη σοβαρωτάτη κρίσις τοῦ συγχρόνου ἡμῖν προτεσταντισμοῦ, εἰναι ἀξία πολλῆς προσοχῆς καὶ χρήζει συντόνου παρακολουθήσεως καὶ ὑπὸ τῶν δροθοδόξων θεολόγων, οὐ μόνον διότι ἔχουσιν ἴκανὰ νὰ διδαχθῶσι καὶ παρ' αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ διότι ὑπάρχει ἡ βάσιμος ἐλπίς, ὅτι ἡ περαιτέρω ἔξέλιξις αὐτῆς θὰ ἀγάγῃ αὐτὴν ἐγγύτερον πρὸς τὴν Ὁρθοδοξίαν².

στασιν, ἐν τούτοις ἔχαλάρωσεν αὐτὴν σφόδρα καὶ κατὰ μέρος περιέπεσεν εἰς τὸν νεώτερον ἀνθρωπισμὸν καὶ ὑποκειμενισμὸν» (σελ. 5). Κατωτέρω δὲ παρατηρεῖ μέν, ὅτι «μόνη ἡ διατήρησις τῆς παραδόσεως καὶ τῶν τελετουργικῶν καὶ μυστηριακῶν ἐθίμων, ὡς κεφαλαίου νεκροῦ, κατέπνιξε τὸν πνευματικὸν τῆς Ὁρθοδόξου ἐκκλησίας βίον», ἀνομολογεῖ δῆμως «τὸν βαθὺν πλοῦστον τῆς δροθοδόξου λειτουργίας καὶ τὴν μεγάλην ἐπίδρασίν του ἐπὶ τὸν θρησκευτικὸν βίον» (σελ. 6-7). «Ἐν δὲ τῷ ἐπιλόγῳ τῆς ἐπίσης περισπουδάστου ἀνακοινώσεως, ἦν ὑπὸ τὰς ζωηρὰς ἐπιδοκιμασίες πάντων τῶν παρισταμένων ἐποιήσατο ἐν τῷ ἀνατολικοδυτικῷ θεολογικῷ συνεδρίῳ τῆς Βέρνης (Σεπτεμβρίου 1930) καὶ ἤτι ἐθημασιεύθη ἐν τῷ ὑπ' αριθ. 4 τευχεὶ τῆς Internationale Kirchl. Zeitschrift, εἰπε τὰ ἔξῆς: «Ἐπιθυμῶ νὰ ἐκφράσω κατ' ἀρχὴν τὴν πεποίθησιν μου, ὅτι καὶ ἡ προτεσταντικὴ θεολογία μόνον νὰ κερδίσῃ ἔχει ἀπὸ τῆς φιλοστόργου ἐμβαθύνσεως εἰς τοὺς θησαυροὺς τῆς πίστεως καὶ τῆς γνώσεως, οὓς διετήρησε καὶ διαβιβάζει εἰς τὴν χριστιανοσύνην ἡ Ὁρθόδοξος ἐκκλησία. Μόνον δ' ἐπὶ τῆς δόδον ταύτης καὶ οὐγῇ δι': ἀφορημένων ἐνεργήσεων καὶ ἐπιδεξεως φιλορροσύνης, δύναται νὰ γίνῃ πραγματικῶς γάλιμος ἐργαστεῖς ὑπὲρ τῆς δραστηρίας ἐνότητος τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως».

1. Τοὺς χαρακτηρισμοὺς τούτους βλ. παρὰ M. Strauch, Die Theologie K. Barth's (δ' ἔκδ. 1930, σελ. 53).

2. Τὴν ἐλεύθερην ταύτην παρέχει ἡμῖν ἡ γενικὴ κατεύθυνσις τῆς Διαλ. Θ., ἐλπίδα δικαιωθεῖσαν ἐκ τῶν περαιτέρω ἔξελιξεων αὐτοῦ τοῦ K. Barth.

II

ΒΡΑΧΥΤΑΤΗ ΣΚΙΑΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΔΡΑΣΕΩΣ ΤΟΥ K. BARTH ΑΠΟ ΤΟΥ 1931-1966.

Ο K. Barth μετοκληθείς ύπό τής Θεολογικής Σχολής του πανεπιστημίου της Βόννης ἐν ἔτει 1931 παρέμεινεν ἐκεῖ διδάσκων, συγγράφων, ἐκδίδων καὶ λίαν ἐνεργῶς δρῶν ἐκκλησιαστικῶς μέχρι τοῦ 1935. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο περιέρχεται εἰς ῥῆξιν ἐν τῇ σφραγίᾳ πολεμικῇ του κατὰ τῆς λεγομένης «φυσικῆς θεολογίας» οὐ μόνον μετά τοῦ στενοτάτου συνεργάτου του, τοῦ λουθηρανοῦ καθηγητοῦ Fr. Gogarten, ἀλλὰ καὶ μετά τοῦ ἐπίσης συνεργάτου του καθβιτιστοῦ καθηγητοῦ Em. Brunner διὰ τῆς δξυτάτης, ὑπὸ τὸν τίτλον Nein, ἀπαντήσεως εἰς τὴν πραγματείαν ἐκείνου Natur und Gnade (Φύσις καὶ χάρις 1934), ἡτις ἀπάντησις δίδεται διὰ τοῦ νέου περιεδικοῦ του Theologische Existenz heute (1933 καὶ ἔξῆς). Ἐκ παραλλήλου βαίνει ἀπὸ τοῦ 1932 ἀφ' ἐνδὲ ἡ νέα ἔκδοσις τῶν Prolegomena zur Kirchlichen Dogmatik, ὃν ὁ I ἡμίτομος συνεπληρώθη διὰ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ II ἡμιτόμου ἐν ἔτει 1938, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ σφραγίᾳ ἐπίθεσίς του ἐναντίον τῶν λεγομένων Deutsche Christen, τῶν προσπαθούντων νὰ συμβιβάσωσι τὸν ἔθνικοσσιαλισμὸν μετά τοῦ χριστιανισμοῦ δι' ἀπεμπολήσεως τῆς Π. Διαθήκης καὶ ἄλλων ἀβαριῶν. Πρὸς τὸν δξὺν τοῦτον ἀγῶνα σχετίζεται ἡ δημιουργία τῆς λεγομένης Bekennende Kirche (δηλ. τῆς Χριστὸν ὁμολογούσης μεγάλης μερίδος τῆς Εὐαγγελικῆς Ἐκκλησίας τῆς Γερμανίας), τῆς ὅποιας θεωρεῖται καὶ ὁ κύριος πνευματικὸς πατήρ καὶ μάλιστα τῆς θεολογικῆς διακερμάτεως τῆς ἐν Barmen Συνόδου (1934). Τῆς δξυτήτος δὲ ταύτης κορυφαθείσης διὰ τῆς ἀρνήσεως τοῦ Barth νὰ διμόσῃ τὸν ἀπαιτηθέντα τότε ἄνευ ὄρων δρον πίστεως εἰς τὸν Führer, ἀπεβλήθη μὲν οὕτος τῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Βόννης θέσεως αὐτοῦ ὡς καθηγητοῦ ἐν ἔτει 1935, ἀπεδέχθη δὲ τὴν προσφερθεῖσαν εἰς αὐτὸν θέσιν τοῦ καθηγητοῦ ἐν τῇ θεολογικῇ Σχολῇ—τῆς-Baustelleς, τὴν ὅποιαν ἀγέδειξεν εἰς νέον μετά τὴν Βόνην παγκόσμιον θεολογικὸν κέντρον. Κατὰ τὸν ἐπακολούθησαντα παγκόσμιον πόλεμον δ Barth ἀνέπτυξε, παραλλήλως πρὸς τὴν θεολογικὴν του δρᾶσιν, καὶ ξωηράν πολεμικὴν ἐναντίον τοῦ Ἐθνικοσσιαλισμοῦ, πρὸς τοῖς ἄλλοις, ἀνθαρρύνων τοὺς ὑπὸ τὸν ζυγὸν ἐκείνου εὑρωπαϊκούς λαούς δι' ἐπιστολῶν πρὸς διαφόρους φίλους του. Ἐκ τῆς περιόδου δὲ ταύτης χρονολογεῖται καὶ ἡ ἐν τέλει τοῦ παρόντος τεύχους ἀναδημοσιευμένη διὰ πρώτην φρορὰν ἐκ τοῦ περιεδικοῦ «Ἐκκλησία» τῆς 5.4. 1941 ἐγκάρδιος διὰ τὴν Ἑλλάδα ἐπιστολὴ τοῦ ἀνδρὸς πρὸς τὸν ὑποσημειώμενον, ἡτις ἀπεστάλη κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς γερμανικῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα εἰσβολῆς εἰς ἀπάντησιν ἐπιστολῆς πεμφθείσης πρὸς ἐκείνον κατὰ Μάρτιον τοῦ 1941 (βλ. σ. 200-1).

Μετά δὲ τὸν τερματισμὸν τοῦ πολέμου ἀποδεχθεὶς πρόσκλησιν τοῦ ἐν Βόννῃ πανεπιστημίου, μετέβη ἐκεῖ καὶ ἔδωκε σειρὰν διαλέξεων καὶ ἀκολούθως συνειργάσθη διὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀνασυγχρότησιν τῆς Γερμανίας, ὅπου τοσούτους εἶχεν ἀφωσιωμένους παλαιοὺς συναγωνιστὰς καὶ φίλους, ἐν οἷς καὶ ὁ πρώην διοικητὴς θρυλικοῦ ὑπερβρυχίου τοῦ Α' πολέμου, ἔπειτα δὲ φλογερὸς πάστωρ καὶ πρωταγωνιστὴς τῆς «Ομολογιακῆς Ἐκκλησίας», Martin Niemöller, διαμείνας ἐπὶ μακρὸν εἰς τὸ διαβόητον στρατόπεδον συγκεντρώσεως τοῦ Νταχάου. 'Αλλ' ἐπιστρέψας ὁ Barth μετ' αὐτῷ εἰς τὴν Βασιλείαν πρὸς συνέχισιν τοῦ διδακτικοῦ καὶ συγγραφικοῦ του ἔργου διὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς 'Ἐκκλησιαστικῆς Δογματικῆς του, δὲν ἔπαισε νὰ ἐνδιαφέρηται καὶ διὰ τὴν δξεῖαν διαμάχην τῆς Δύσεως πρὸς τὴν Ἀνατολήν, περιελθὼν εἰς ἀντίθεσιν καὶ πρὸς τὸν Adenauer (1952) καὶ συνεργαζόμενος ἐν Γερμανίᾳ μὲν μετὰ τοῦ Niemöller, ἀδιαλλάκτου πολεμίου τοῦ ἐπανεξοπλισμοῦ τῆς χώρας ταύτης, ἐν δὲ τῇ Τσεχοσλοβακίᾳ μετὰ τοῦ πιστοῦ παλαιοῦ θιασώτου του καὶ καθηγητοῦ ἐν Πράγᾳ, Hromadka, συνοδειποροῦντος μετὰ τοῦ Κομμουνισμοῦ, τὸν ὅπειρον ὁ B. ἀπέφυγε νὰ καταδικάσῃ, ἀν καὶ τὸν ἀπεδοκίμαζεν ὡς πολιτικὸν σύστημα, ἐνῷ ἐκ παραλλήλου δὲν παρέλιπε νὰ ἐκδηλώσῃ ζωηρὰς ἐπιφυλάξεις ἔναντι τῆς λεγομένης «Χριστιανικῆς Δύσεως», χρηζούσης κατ' αὐτὸν θρησκευτικῆς ἀναζωογονήσεως. 'Εν τῷ μεταξύ, παρὰ τὰς παλαιοτέρως του ἐπιφυλάξεις ἔναντι τῆς λεγομένης Οἰκουμενικῆς ἐκκλησιαστικῆς κυνήσεως, παρακληθεὶς ἐπιμόνως, εἶχε συμμετάσχει ἐνεργῶς τῆς προπαρασκευῆς τῆς μεγάλης Οἰκουμενικῆς Συνδιασκέψεως τοῦ Amsterdam (1948), ἥτις καὶ ἔδρυσε τὸ λεγόμενον Παγκόσμιον Συμβούλιον 'Ἐκκλησιῶν καὶ εἰς τὴν παρέστη καὶ προσωπικῶς, ἐκφωνήσας μάλιστα καὶ βαρυσήμαντον λόγον, ἐσυνέχισε δὲ τὴν μετ' ἐκείνου συνεργασίαν του ἐν τῇ προπαρασκευῇ καὶ τῆς B' Παγκοσμίου 'Ἐκκλησιαστικῆς Συνδιασκέψεως τοῦ Evanston (Illinois), χωρὶς δόμως νὰ συμμετάσχῃ αὐτῆς.

ΤΟ ΔΟΓΜΑΤΙΚΟΝ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΟΥ K. BARTH.

Παραλλήλως πρὸς τὰς ἀνωτέρω μνημονευθείσας ἀπασχολήσεις του, ὁ K. B. διὰ συντονωτάτης καὶ πράγματι καταπληκτικῆς δραστηριότητος ἐπεδόθη εἰς τὴν συνέχισιν τῆς συγγραφῆς τοῦ μνημειώδους καὶ σχολαστικῆς ἐκτάσεως *Συστήματος τῆς Kirchliche Dogmatik*, δημοσιεύσας μετὰ τοὺς μνημονευθέντας δύο ὀργανώσεις ἡμιτύμους, τῶν «Προλεγομένων» αὐτῆς (I¹ 1932 καὶ I² 1938)¹, ἔνθα ἐπέθεντο καὶ ἀνεπτύσσοντο εὐρύτατα αἱ βάσεις τῆς θεολογίας αὐτοῦ, ἐτέρους πέντε τόμους, ἐν οἷς ἔξετιθεντο κατὰ μὲν τὰ ἔτη 1940-1942 ἢ περὶ θεοῦ διδακτικῶν αὐτοῦ, ἀπὸ δὲ

1. Βλ. ἡμετέραν βιβλιοκρισίαν τοῦ μὲν I¹ ἡμιτόμου ἐν τῇ «Θεολογίᾳ» IA' τόμῳ 1933 σελ. 279-288, τοῦ δὲ I² ἐν τῷ IZ' τόμῳ τοῦ αὐτοῦ περιοδικοῦ, 1939, σελ. 277-280.

τοῦ 1945-1951 ἡ περὶ δημιουργίας και ἀπὸ 1953-1959 ἡ περὶ ἀπολυτρώσεως διδασκαλία, ύπολειπομένης ἔκτοτε τῆς «Ἐκκλησιολογίας» και τῆς «Ἐσχατολογίας». Ἐν τῇ ἀναπτύξει τοῦ δογματικοῦ του συστήματος, ἐν τῷ δρόμῳ κεντρικατάτην θέσιν κατέχει ἡ Χριστολογία, συνυφάνθη δ' ἐν αὐτῇ μετὰ τῆς δογματικῆς και ἡ χριστιανικὴ θύμικὴ διδασκαλία, κατὰ τὸ παράδειγμα παλαιστέρων δογματικῶν ἔργων, ὁ Barth πράττει τοῦτο στηριζόμενος μὲν χυρίως ἐπὶ τῆς διδασκαλίας τῆς Ἀγ. Γραφῆς, ἐπειτα δέ, τούλαχιστον ἐν γενικαῖς γραμμαῖς, και ἐπὶ τῶν ἀποφάσεων τῶν τεσσάρων πρώτων Οἰκουμενικῶν συνόδων (πλὴν τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἀγίου Πνεύματος, ὅπου ἀκολευθεῖ τὴν δυτικὴν καινοτόμιαν), ώς και ἐπὶ τῆς διδασκαλίας τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, ἰδιαιτέρως δὲ τῶν Ἑλλήνων και τοῦ Αὐγουστίνου, χωρὶς νὰ παραμελῇ και τὴν διδασκαλίαν τῶν Σχολαστικῶν και μάλιστα τῶν μεγάλων μεταρρυθμιστῶν και πρὸ παντὸς τοῦ Καλβίνου, μὴ παραλείπων ὅμιας και τὴν ἐπ' αὐτῶν κριτικήν, ἀσκουμένην μετ' ἴδιαιτέρας δέξητης ἐπὶ τῆς νεωτέρας προτεσταντικῆς θεολογίας. Ἐπίσης δὲ ἐν τῇ ἀναπτύξει τοῦ θεολογικοῦ του συστήματος ἐμφανίζει ὁ Barth βαθμιαίαν ἐξέλιξιν εἰς τὴν κριτικὴν αὐτοῦ ἀποβαίνων ἐκκλησιαστικώτερος και διαλλακτικώτερος εἰς τὴν στάσιν του ἔναντι τῶν τε ἀγαθῶν τοῦ πολιτισμοῦ, ώς φαίνεται π.χ. ἐκ τῆς ἴδιαιτέρας προτιμήσεως αὐτοῦ πρὸς τὴν μουσικὴν τοῦ Mozart, ώς και ἔναντι τῆς οἰκουμενικῆς ἐκκλησιαστικῆς κινήσεως και αὐτῆς τῆς φωματικοθολικῆς θεολογίας και ἐκκλησίας (II Βατικ. Συν.). Ἰδιαιτέρως δὲ ἐκτιμάται, παραλλήλως πρὸς τὴν λεπτότητα τῆς δογματικῆς αὐτοῦ κρίσεως, και ἡ συμβολὴ αὐτοῦ εἰς τὴν ἐρμηνείαν τῆς Ἀγ. Γραφῆς¹.

ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΙΣ ΤΟΥ K. BARTH ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΟΥ.

‘Ο Barth ἀναγνωρίζεται μὲν ὡς δημιουργήσας νέαν ἐποχὴν, ἰδιαιτέρως ἐν τῇ καθ' ὅλου προτεσταντικῇ θεολογίᾳ, διὰ τῆς ζωηρᾶς ἀντιδράσεως και ἀναχαιτίσεως ἐπὶ τινα χρόνον τῆς λεγομένης φιλελευθέρας θεολογίας, σοβορῶς ζημιωσάσης τὸν Χριστιανισμόν, κοινὴ δὲ εἶναι, παρὰ τὰς δογματικὰς διαφοράς, ἡ ἀναγγελίας αὐτοῦ ὡς καρυφαίσυ-θεολόγου-τῆς ἐποχῆς-ἥμων-και-αὐτὸν τοῦτο ὡς «πρεφητικῆς χριστιανικῆς πρεσβωπικότητος». Τῆς κοινῆς δὲ ταύτης ἐκτιμήσεως δεῖγμα εἶναι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ εἰς τὴν θεολογίαν αὐτοῦ ἀφιέρωσις και πολυαριθμῶν φωματικοθεολικῶν πραγματειῶν (βλ. βιβλιογραφίαν) και ἡ εἰς δώδεκα γλώσσας τῆς Εὐρώπης και αὐτῆς τῆς "Απωλετῆς (π.χ. Ιαπωνικήν, κορεατικήν κλπ.) μετάφρασις πολλῶν ἔργων του και δὴ και ἡ ἀγγλιστὶ και γαλλιστὶ μετάφρασις και αὐτῆς τῆς πολυτόμου Δογματικῆς αὐτοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ δημοσίευσις ἐνὸς πανηγυρικοῦ τεύχους ἐν ‘Ελβετίᾳ

1. B. G. Eichholz, Der Ansatz K. Barths in der Hermeneutik in ANTWORT σ. 52-68.

(Theologischen Aufsätze) ἐπὶ τῷ ἑορτασμῷ ἡδη τῆς πεντηκοστῆς γενεθλίου του τὸ 1936, ἔτέρου ἐν Γαλλίᾳ τὸ 1946 ἐπὶ τῇ ἔξηκονταετηρίδι του (Hommage et renaissance), ἔτέρου ὅγκωδους τόμου ἐκ σελ. 963 ἐπὶ τῇ ἔβδομη κονταετηρίδι αὐτοῦ (Zürich 1956), ὑπὸ τὸν τίτλον ANTWORT, τῇ συμμετοχῇ πολυαριθμων ἀλλεδαπῶν θεολόγων καὶ ἄλλων ἐπιστημόνων καὶ δὴ καὶ τινων ῥωμαιοκαθολικῶν καὶ ἔτέρου ἐν Λονδίνῳ ὑπὸ τὸν τίτλον Essays in Christology for Karl Barth (1956).

Κατὰ τὴν ἀνοιξιν τοῦ 1962 κληθεὶς ὁ Barth εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Σικάγου ἔδωκε πέντε διαλέξεις καὶ ἀνηγορεύθη ἐπίτιμος διδάκτωρ τῆς Θεολογίας «ώς δημιουργὸς νέας ἐποχῆς τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ὡς ἀτρόμητος ἀγωνιστὴς ἐναντίον τοῦ ὀλοκληρωτισμοῦ».

Κατὰ δὲ τὸ παρὸν ἔτος ἔωρτάσθη ἐν τῇ πατρίδι του Βασιλείᾳ, τὴν παραμνὴν τῶν γενεθλίων του (9 Μαΐου), ἡ ὁγδοηκονταετηρὶς αὐτοῦ τῇ εὐρείᾳ συμμετοχῇ καὶ ἀλλοδαπῶν ἐπιστημόνων. Ἐν δὲ τῇ Ζυρίχῃ ἐδημοσιεύθη ὁγκώδης τόμος ὑπὸ τὸν τίτλον ΠΑΡΡΗΣΙΑ ἐκ σελ. 724 μετὰ 30 συμβολῶν νεωτέρων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ θεολόγων. Ἀλλὰ καὶ ἐν Γερμανίᾳ ἔωρτάσθη τὸ εὐτυχές τοῦτο γεγονός ἀφ' ἐνδὸς μὲν διὰ τῆς ἀναγορεύσεως τοῦ Barth ὑπὸ τοῦ πανεπιστημίου τῆς Βόννης ὡς ἐπιτίμου συγκλητικοῦ αὐτοῦ καὶ διὰ τῆς πρὸς τιμὴν του ἀπονομῆς δύνο εἰδικῶν συμβολικῶν βραβείων ὑπὸ τοῦ Γερμανικοῦ Buchhandel εἰς τὸν καρδινάλιον Augustin Bea καὶ εἰς τὸν βαρτιανὸν κ. Vissar t' Hooft, Γ. Γραμματέα τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν, ἀφ' ἔτέρου δὲ διὰ τῆς δημοσιεύσεως οὐ μόνον εἰδικοῦ ἑορταστικοῦ τεύχους ὑπὸ τοῦ περιοδικοῦ Stimme der Gemeinde (τεύχη 9. 10 τοῦ Μαΐου 1966), τῇ συμμετοχῇ πολλῶν παλαιῶν συναγωνιστῶν του, Γερμανῶν καὶ ἀλλοδαπῶν. Ἰδιαιτέρας δὲ μνείας τυγχάνει ἡ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτη δημοσίευσις ἐν τῷ ὀργάνῳ τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν (Ökumenischer Pressedienst, ὑπ' ἀριθ. 15 τεῦχος τῆς 12.5. 1966) τῆς ἐν Βασιλείᾳ ἑορταστικῆς προσφωνήσεως τοῦ κ. Visser Hooft, ἔξαραντος ἰδιαιτέρως τὴν, παρὰ τὴν ἐν ἀρχῇ ἐπιφυλακτικότητα τοῦ Barth ἐναντὶ τῆς οἰκουμενικῆς κινήσεως, πολύτιμον εἰς αὐτὴν συμβολὴν του, ἡτοι δὲν δύναται νὰ συγκριθῇ πρὸς τὴν συμβολὴν οὐδὲν δὲς ἄλλου θεολόγου, διακηρύξαντος δὲ καὶ τὴν βαθεῖαν τοῦ ἀνδρὸς ἐπίδρασιν ἐπὶ τὴν ἴδιαν αὐτοῦ προσωπικότητα.

“Ἡδη δὲ αὐτὸς ὁ κατ’ ἀρχὴν συνεργάτης, εἴτα δὲ καὶ ἀντίπαλος αὐτοῦ, ἐπιφυλακτικὴς καθηγητὴς τῆς Ζυρίχης, ὁ κατὰ τὸν παραλθόντα Ἀπρίλιον τελετῆσας τὸν βίον ἐξαρετος ἀνθρώπος καὶ θεολόγος, ὁ δεύτερος μετὰ τὸν πρῶτον, ὁ Emil Brunner, εἶχεν ἐπανειλημένως ἀναδείξει τὰς ὑπηρεσίας τοῦ Barth ἀλλαχοῦ τε καὶ δὴ καὶ ἐν τῷ Γ' τόμῳ τῆς Δογματικῆς του. Οὕτω π.χ. ἐν τῷ Exkursus zur Theologischen Lage der Gegenwart (σελ. 245), ὅμιλῶν ποδὸς ἔξι ἔτῶν περὶ τοῦ κοινοῦ χαρακτηριστικοῦ γνωρίσματος τῶν σπουδαιοτέρων συστηματικῶν ἔργων τῆς ἐποχῆς ἡμῶν καὶ ἀναγνωρίζων, διτε πάντα

ταῦτα στρέφονται περὶ τὸ κέντρον τοῦ αηρύγματος τῆς K. Διαθήκης, δηλ. περὶ τὴν ἐν Χριστῷ ἀπολύτρωσιν, παρατηρεῖ μετριοφρονέστατα δὲ «πρέπει καὶ ἐνταῦθα νὰ μὴ παρασιωπηθῇ, ἀλλ’ εὐγνωμόνως νὰ ἀναγνωρισθῇ δὲ τὸ προκειμένῳ πρωτεργάτης εἶναι δὲ Karl Barth, κατ’ ἀρχὰς μὲν διὰ τοῦ προφητικοῦ του ἐγερτηρίου ἐν τῷ ὑπομνήματί του εἰς τὴν πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολὴν, ἔπειτα καὶ διὰ τῆς θεολογικῆς του σκέψεως τῆς ἀποτεθησαυρισμένης ἐν τῇ μνημειώδει «Ἐκκλησιαστικῇ Δογματικῇ» του, δι’ ἣς ἡ θεολογία ἡ ἀγομένη εἰς καταποντισμὸν ἐν τῇ ἴστορίᾳ καὶ τῆς ψυχολογίᾳ τῆς θρησκείας ἐπονεῦρε τὸ θέμα αὐτῆς. Καίτοι δέ τινες ἔξ ἡμῶν συμμετέσχομεν εἰς τὴν στροφὴν ταύτην, οὐχ ἥττον ὅμως ὑπερεβλήθημεν ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ πρέπει νὰ ὀμολογήσωμεν, δὲ τὸ κατόρθωμα τοῦτο δὲν ἦτο οὐδεὶς ἄλλος εἰς θέσιν νὰ ἐπιτύχῃ, ἐκτὸς τοῦ αρατιοῦ, ὄρμητικοῦ καὶ μεγαλοφυοῦς τούτου πνεύματος». Πανηγυρικώτερα δὲ μακαρίου θεολόγου δὲν θὰ ἔχρειάζετο, δι’ ὃ ἀρκούμεθα νὰ κατακλείσωμεν δι’ αὐτῆς τὴν παροῦσαν μικρὰν ἑορταστικὴν συμβολὴν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ*

1. Τὰ κυριώτερα ἔργα τοῦ Karl Barth.

Der Römerbrief 1922.—Vorlesung über I Korinth. 15. Die Auferstehung der Toten 1964. — Erklärung des Philipperbriefes. 1928. — Das Wort Gottes und die Theologie (1924). Die Theologie und die Kirche (1928). — Fides quaerens intellectum (1931). — Nein! Antwort an Emil Brunner (1934). — Credo. Die Hauptprobleme der Dogmatik dargestellt im Anschluss an das Apostolische Glaubensbekenntnis (σελ. 174). Kaiser, München 1930. — Τοῦ βιβλίου τούτου βλέπε ἡμετέραν βιβλιοχειρίσιάν ἐν Θεολογίᾳ Τόμ. IE'. 1937 σ. 177-82. — Eine Schweizerische Stimme (1945).— Die Protestantische Theologie im 19 Jahrhundert (1947).—Rud. Bultmann (1952).— Die Menschlichkeit Gottes (1956).— Theologische Fragen und Antworten (1952). Prolegomena zur Kirchl. Dogmatik (I 1932 II 1938). Kirchliche Dogmatik (1946-1959), Τόμοι 4 'Ημετομοι 12.

2. Τὰ κυριώτερα ἔργα περὶ Karl Barth.

'Εκ προτεσταντικῆς πλευρᾶς: D. Bonhoeffer, Akt und Sein (1956). F. Goegarten, Gericht oder Skepsis (1937). O. Weber, K. Barths Kirchliche Dogmatik. Ein einführender Bericht (1956) G. Wingen, Gott und Mensch bei K. Barth (Luthertum 1951). J. L. Leuba, Resumé analytique de la Dogmatique ecclésiastique de K. Barth (1945). Pasteur J. Bosc, Karl Barth (Γαλλιστή 1956). E. Brunner, Der neue Barth, 1956.

'Εκ ρωμαιοκαθολικῆς πλευρᾶς: H. U. v. Balthasar Karl Barth. Darstellung und Deutung seiner Theologie (1951). H. Küng, Rechtfertigung. Die Lehre K. Barths und eine Katholische Besinnung (1957). E. E. Przywara, Ringen der Gegenwart. Δίτομον ἔργον. 1929 καὶ ἀλλαὶ ἔργασίαι. J. Gerôme Hamer, Karl Barth. Étude sur la méthode dogmatique (1949). H. Bouillard, Karl Barth τρεῖς τόμοι (Paris 1957).— Περὶ τὴν θεολογίαν τοῦ K. Barth εἰχεν ἀσχοληθῆ καὶ ὁ γνωστὸς 'Ρώσος φιλόσοφος N. Berdjajef ('Ev Orient und Occident I 1929).

Τέλος σημειωτέον, διὰ περὶ τὸν K. Barth ἀσχολοῦνται πάντα τὰ σύγχρονα μεγάλα 'Εγκυλοπαιδικά Λεξικά καὶ δὴ οὐ μόνον τὰ Γερμανικά, ἀλλὰ καὶ τὰ Γαλλικά καὶ ἡ Encyclopaedia Britannica (1964) κ.λ.π.

* 'Εφ' ὅσον τὸ κύριον θέμα τῆς παρούσης πραγματείας εἶναι ὁ Karl Barth καὶ ἡ θεολογία αὐτοῦ, ὁ δὲ ὑποτημειούμενος δὲν ἔπιθυμει οὔτε νὰ ἐπαναλάβῃ οὔτε νὰ συμπληρώσῃ τὴν βιβλιογραφίαν τῆς ἐν τοῖς ΕΝΑΙΣΙΜΟΙΣ διὰ τὸν αὐτόμον Ἀρχειεπίσκοπον Χρυσόστομον δημοσιευθείσης τὸ 1931 σχετικῆς ἔργασίας του, ἀρκεῖται ἐνταῦθα προκειμένου μὲν περὶ τῆς συγγραφικῆς δράσεως τοῦ K. Barth νὰ ἔνανθρεψῃ τὰ κυριώτερα τῶν ἔργων του, παραπέμπων τὸν δρεγχόμενον πληρεστέρας σχετικάς βιβλιογραφίας, μέχρι τούλαχτον τοῦ 1956, εἰς τὴν μακρὰν Bibliographia Barthiana τῆς Charlotte von Kirschbaum ἐν τῇ γνωστῇ Festschrift ἐπὶ τῇ 70ετηρίδι τοῦ Barth, ὑπὸ τὸν τίτλον ANTWORT (σελ. 945-960), προκειμένου δὲ περὶ τῆς κυριώτερας σχετικῆς πρὸς τὸν ἀνδρα διεθνοῦς βιβλιογραφίας θὰ ἀρκεσθῶμεν εἰς δλίγα τινὰ ἀντιπροσωπευτικὰ δημοσιεύματα.

3. Τὰ κυριώτερα ἔργα τοῦ Emil Brunner (1966), ἀτινα καὶ ἔχουσι βιβλιογραφηθῆ παρ' ἡμῶν ἐν τῇ ΘΕΟΛΟΓΙΑ εἰναι: Erlebnis, Erkenntnis, Glaube (1926). Die Mystik und das Wort (1924). Der Mittler (Χριστολογία 1941). Das Gebot u. die Ordnungen (Σύστημα χριστιανικῆς Ἡθικῆς 1932), Natur und Gnade (1934). Der Mensch im Widerspruch. (Σύστημα Ἀνθρωπολογίας 1937). Wahrheit als Begegnung (1938). Offenbarung und Vernunft. Εἶδος συγχρονισμένης Ἀπολογητικῆς (1941). Die Gerechtigkeit (1943). Christianity and Civilization. Δύο τόμοι περιληφθέντες ἐν τοῖς Gifford lectures 1947. Das Missverständnis der Kirche (1951). Τρίτομος Δογματικὴ (1947-1960). Περὶ μὲν τὴν Θεολογίαν τοῦ Brunner γενικῶς ἡσχολήθημεν ἐν τῇ Ἐπετηρίδι τῆς Θεολ. Σχολῆς 1938, περὶ δὲ τὴν Χριστιανικὴν ἀνθρωπολογίαν αὐτοῦ ἐν τῷ Α' τόμῳ τῆς Τεσσαρακονταετηρίδος τοῦ Θ. Βορέα (1940), σελ. 169-177. Βλέπε καὶ ἡμετέραν συμβολὴν ἐπὶ τῇ 60ετηρίδι αὐτοῦ ἐν τῇ Baseler Theol. Zeitschrift 1950.

4. Τὰ κυριώτερα ἔργα τοῦ Fr. Gogarten. Was ist Christentum? 1963³. Entmythologisierung und Kirche 1954⁴. Jesus Christus: Wende der Welt 1966: Verhängnis und Hoffnung der Neuzeit 1958².

5. Τὰ κυριώτερα ἔργα τοῦ R. Bultmann εἰναι: Glauben und Verstehen εἰς 4 τόμους (1933-1965). Offenbarung und Heilsgeschehen (1941). Theologie des N. Testaments (1965⁵). Geschichte und Eschatologie (1964²).

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ KARL BARTH ΠΡΟΣ Π. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΝ
ΕΙΣ ΤΑΣ ΠΑΡΑΜΟΝΑΣ ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΚΗΣ ΕΙΣΒΟΛΗΣ*

’Αγαπητὲ συνάδελφε

«.. Ἐγνωρίζομεν καὶ γνωρίζομεν πολὺ καλῶς καὶ εἶναι δι' ἡμᾶς ἀπολύτως σαφές, δτὶ δὲ Ἑλλὰς ἥθελε τὴν εἰρήνην καὶ δτὶ διὰ τὴν διατήρησιν αὐτῆς ἔπραξε πᾶν τὸ δυνατόν, μέχρις δτου ἐγένετο θῦμα τοῦ αὐτοῦ κακοῦ δαίμονος, εἰς τὸν δόπον παρεχωρήθη κατὰ τὰ ἔτη ταῦτα νὰ ἀποβῇ διόρδιος τοῦ ἡμίσεος τῆς Γῆς καὶ νὰ καρπωθῇ μέχρι τοῦδε τόσον ἀπιστεύτως πολλᾶς καὶ μεγάλας ἐπιτυχίας. Γνωρίζομεν ἀρκετὰ καλῶς, δτὶ ἐκεῖνο τὸ δόπον συνέβη εἰς ὑμᾶς ἦτο καὶ εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποστῶμεν καὶ ἡμεῖς. Διὸ οὐδὲν δύναται νὰ εἶναι φυσικῶτερον εἰς ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ νὰ εἴμεθα παρὰ τὸ πλευρόν σας, κατανοοῦντες πόσον εἶναι καλὸν καὶ ἀναγκαῖον νὰ προβάλλεται ἀντίστασις ἐναντίον τῆς βίας ταύτης καὶ πιστεύοντες, δτὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποβῇ ἐπὶ ματαίω τὸ νὰ τολμήσῃ τις νὰ ἀναλάβῃ καὶ νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὴν ἀντίστασιν ταύτην, ἐλπίζων εἰς τὴν παντοδύναμον τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητα.

Θὰ χαρῆτε πολὺ πληροφορούμενοι, δτὶ εἰδικῶς διὰ τὸν ἑλβετικὸν λαὸν τὰ ἐν Ἀλβανίᾳ ἔχουσιν ὑψίστην σημασίαν, ἐπιβεβαιοῦντα δτὶ καὶ οἱ μικροὶ δὲν εἶναι ἐντελῶς ἀνίσχυροι ἔναντι τῶν μεγάλων, δταν εἶναι πεπεισμένοι περὶ τοῦ δικαίου των καὶ εἶναι ἔτοιμοι καὶ ἡνωμένοι διὰ πᾶσαν θυσίαν. Κατ' ἀρχὰς εἴχομεν ἀνησυχήσει μεγάλως μήπως καὶ δὲ Ἑλλὰς ἀκολουθήσῃ τὴν τύχην τῆς Πολωνίας, τῆς Νορβηγίας, τῆς Ολλανδίας καὶ τῶν καθ' ὅμοιον τρόπον ὑποστάντων ἐπίθεσιν κρατῶν. ’Αλλ’ ὅσα κατώρθωσαν καὶ κατορθώνουν ἔτι οἱ Ἑλληνες, τοσοῦτο μᾶλλον καθ' ὅσον δὲν τὰ ἀνεμέναμεν, ἔδωσαν εἰς ἡμᾶς θάρρος, τὸ δόπον μιαν ἡμέραν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι καὶ δι' ἡμᾶς ἀπαραίτητον. Εἴμεθα εὐγνώμονες πρὸς τοὺς Ἑλληνας διὰ τὸ καλὸν των παράδειγμα καὶ ἐλπίζουμεν, καὶ ἐγὼ ὅραν τῆς ἀνάκρισης, νὰ μὴ φαινόμενοι κατώτεροί των.

’Ασφαλῶς καὶ ὑμεῖς, κ. συνάδελφε, θὰ σκέπτεσθε δτὶ καὶ ὡς χριστιανοὶ καὶ ὡς θεολόγοι κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἀπασχολούμεθα τόσον σοβαρῶς μὲ τὰ παγκόσμια γεγονότα, ὑποχρεούμεθα τόσον ἀποφασιστικῶς νὰ λάβωμεν θέσιν μπέρ δὲ κατὰ καὶ συνδεόμεθα τόσον προσωπικῶς πρὸς τὴν τύχην τῶν ἡμῶν. Προσωπικῶς εἴμαι ἀπολύτως πεπεισμένος, δτὶ τοῦτο δὲν εἶναι ἀντίθετον πρὸς τὴν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀποστολὴν ἡμῶν, ἀλλὰ τούναντίον ἀναγκαῖον καὶ ἀπαραίτητον. Διότι τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν σημερινὸν κόσμον δὲν δύναται νὰ ἐμφανισθῇ καλῶς, εἰμὴ ὡς συγκεκριμένη καὶ συρῆς θέσις ξύνεται

* Αναδημοσίευσις ἐκ τοῦ περιοδικοῦ «Ἐκκλησία» τῆς 5.4.1940.

τῶν σημερινῶν πολιτικῶν ζητημάτων. Ἐλλ' εἴμεθα ἀληθῶς εὐγνώμονες διότι γνωρίζομεν, δτι εἰς πάντα ταῦτα δὲν ἀγωνιζόμεθα ἐναντίον ἀνθρώπων ἢ λαῶν, ἀλλ' δτι ἔναντι «έχθρῶν» τε καὶ «φίλων», παρὰ τὴν σοβαρότητα τῶν σημερινῶν ἀντιθέσεων, διατηροῦμεν τὴν πνευματικὴν ἡμῶν ἐλευθερίαν καί, παρὰ τὴν ὑφ' ἡμῶν δλόψυχον παρακολούθησιν τῶν σημερινῶν γεγονότων καὶ τῶν ἀπαιτήσεων τῶν μελλουσῶν ἔξεινεων, διατηροῦμεν τὸ ἀδέσμευτον καὶ τὴν διαύγειαν ἡμῶν. Καὶ ὡς χριστιανοὶ καὶ ὡς θεολόγοι ἀσφαλῶς δὲν θὰ ἡδυνάμεθα νὰ ἔχωμεν τὰς ἀπόψεις, τὰς ὅποιας ἔχομεν, ἀνευ τῆς βεβαιότητος, δτι καὶ ὡς Γερμανοὶ καὶ ὡς Ἰταλοὶ κλπ. θὰ εἴχομεν σήμερον τὰς αὐτὰς ἀντιλήψεις. Ἐλλ' ἀκριβῶς ἔχομεν τὴν πεποίθησιν ταύτην καὶ ἔνεκεν τούτου εἴμεθα σταθεροὶ εἰς τοὺς πόθους καὶ τὰς ἰδέας ἡμῶν. Ταῦτα σκεπτόμενος φορῶ τὴν μάχαιραν καὶ ὡς πολίτης ἀνήκω εἰς τοὺς δεδηλωμένως ἀντιπροσωπεύοντας τὴν ἄποφιν περὶ τῆς πάση θυσίᾳ ἀντιστάσεως τοῦ Ἐλβετικοῦ λαοῦ. Νομίζω δτι αἱ σκέψεις σας δὲν θὰ ἀφίστανται τῶν ἰδικῶν μου.

Τὸ προσεχὲς μέλλον διὰ πάντας ἡμᾶς ἀσφαλῶς δὲν θὰ εἶναι εὔκολον. Εὔχομαι εἰς τὸ ἔθνος ὑμῶν καὶ εἰς ὑμᾶς προσωπικῶς ὅ,τι καὶ διὰ τὸ ἰδικόν μου ἔθνος: Πίστιν σταθεράν, ὑπομονὴν μεγάλην, ἀνοικτούς δόθιαλμούς, χαρὰν ἀπὸ καρδίας καὶ εἰς τὰ μικρὰ καὶ εἰς τὰ μεγάλα, «ἔλπιδα, ἥτις οὐ καταισχύνει». «Οταν αἱ εὐχαὶ ἡμῶν αῦται ἀπευθύνωνται ὡς προσευχὴ πρὸς ἐκεῖνον, ἀπὸ τοῦ ὁποίου προέρχεται «πᾶν δώρημα τέλειον», τότε ὅ,τιδηποτε καὶ ἀν συμβῇ, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ εἰσακουσθῶσι. Διότι «οἴδαμεν δτι τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Θεὸν πάντα συνεργεῖ εἰς ἀγαθόν».

Karl Barth